

Hrvatsko operno stvaralaštvo

Karadža, Ivan

Master's thesis / Diplomski rad

2019

Degree Grantor / Ustanova koja je dodijelila akademski / stručni stupanj: **Josip Juraj Strossmayer University of Osijek, Academy of Arts and Culture in Osijek / Sveučilište Josipa Jurja Strossmayera u Osijeku, Akademija za umjetnost i kulturu u Osijeku**

Permanent link / Trajna poveznica: <https://um.nsk.hr/um:nbn:hr:251:219007>

Rights / Prava: [In copyright](#) / [Zaštićeno autorskim pravom.](#)

Download date / Datum preuzimanja: **2024-09-20**

Repository / Repozitorij:

[Repository of the Academy of Arts and Culture in Osijek](#)

SVEUČILIŠTE JOSIPA JURJA STROSSMAYERA U OSIJEKU
AKADEMIJA ZA UMJETNOST I KULTURU U OSIJEKU

ODSJEK ZA GLAZBENU UMJETNOST

DIPLOMSKI STUDIJ GLAZBENE PEDAGOGIJE

IVAN KARADŽA

HRVATSKO OPERNO STVARALAŠTVO

DIPLOMSKI RAD

Mentor:

izv. prof. art. dr. sc. Berislav Jerković

Osijek, 2019.

SADRŽAJ:

1.UVOD.....	1
2.PRVIH 50 GODINA HRVATSKE OPERE	3
2.1.VATROSLAV LISINSKI – SKLADATELJ PRVE HRVATSKE OPERE	3
2.2. IVAN PL. ZAJC – UTEMELJITELJ HRVATSKE OPERE	4
2.3.ZAJČEVI SUVREMENICI.....	9
3.HRVATSKA OPERA U 20. ST.....	10
3.1. OBNOVLJENI NACIONALNI SMJER.....	10
3.2.FOLKLOR KAO ISHODIŠTE OPERA.....	16
3.3.HRVATSKI SKLADATELJI TIJEKOM I NAKON 2. SVJETSKOG RATA	32
3.4.DJEČJA OPERA	45
4.HRVATSKA OPERA U 21. STOLJEĆU	46
5.ZAKLJUČAK.....	51
6.POPIS LITERATURE	52

SAŽETAK

Hrvatsko operno stvaralaštvo započelo je 1846. godine praizvedbom prve hrvatske opere *Ljubav i zloba* kompozitora Vatroslava Lisinskog. Uz Lisinskog, 19. stoljeće je ponajviše obilježio svojim skladateljskim i pedagoškim radom Ivan pl. Zajc. Zajc je stvarni utemeljitelj hrvatske opere te autor više glazbeno-scenskih djela od kojih je najpoznatija opera *Nikola Šubić Zrinski* koja se i danas izvodi. Hrvatski skladatelji početkom 20. stoljeća skladali su u duhu tzv. nacionalnog smjera te su glazbene ideje ponajviše crpili iz narodnog glazbenog blaga, iz folklora. Najvažniji predstavnik tog razdoblja je Jakov Gotovac i njegova opera *Ero s onoga svijeta*. U drugoj polovici 20. stoljeća mladi skladatelji počinju skladati tehnikama poput atonalnosti, dodekafonije i serijalnosti koje su postale aktualne u europskoj glazbenoj avangardi. Važna godina za hrvatsku opernu baštinu je 1961. kada je osnovana manifestacija Muzički biennale Zagreb gdje se i danas premijerno izvode najnovija operna djela.

Ključne riječi: hrvatska opera, Ljubav i zloba, Ivan Zajc, folklor, MBZ

SUMMARY

The production of the Croatian opera started in the 1846 with the premiere of the first Croatian opera *Ljubav i zloba* written by the composer Vatroslav Lisinski. As well as Lisinski, the 19th century was marked by pedagogic and composing work of Ivan pl. Zajc. Zajc was the actual founder of the Croatian opera, author of several musical and stage works, of which the most famous was the opera *Nikola Šubić Zrinski*, still performed today. In the beginning of the 20th century, Croatian composers had composed modeled on the national course and took their musical ideas from a folk tradition. The most important representative of this period was Jakov Gotovac and his opera *Ero s onoga svijeta*. In the second half of the 20th century, young composers begun composing by techniques such as atonality, dodecaphony and seriality that were conventional in the European musical avant-garde. An important year for the heritage of Croatian opera was 1961 when the Zagreb Music Biennale was established, a place where Croatian operas are premiered even today.

Key words: Croatian opera, Ljubav i zloba, Ivan Zajc, folklore, MBZ

1.UVOD

Opera je spoj više umjetnosti u jednu. U tome prednjače glazbena i scenska umjetnost koje povezuju kazalište i glazbu, iako u novije vrijeme imamo razne medije koji se pojavljuju u istoj rečenici s operom kao što su radio, film ili televizija. Opera je od samih početaka bila predmet kritika jer kritičari nisu mogli sagledati operu kroz obje njene sastavnice nego pojedinačno. Turkalj (1997) navodi da su kritičari kritizirali operu jer glazba stradava od nasilja vizualne scenske radnje, a kazališno djelo djeluje neuvjerljivo jer glavna lica opere pjevaju uvijek i u svakoj prilici. Međutim, činjenica je da je opera preživjela kroz povijest mnoštvo stilova i reformi te da i danas, više ili manje, okuplja veliki broj zaljubljenika u glazbu.

Opera je nastala krajem renesanse kada se vokalna glazba u obliku madrigala razvila u novu vokalno-instrumentalnu vrstu. „Rezultat je bio logičan: vrsta kazališne predstave u kojoj je pjev zamijenio govor. I to zamijenio ga je vrlo realnim putem, to jest recitativom, koji bismo – u popularnom tumačenju – mogli označiti kao melodičku artikulaciju govora“ (Turkalj, 1997; str. 11). Prva opera nastala 1597. god. djelo je Jacopa Perija pod nazivom *Dafne*. Nažalost, ta opera nije sačuvana, ali jest njegova druga opera *Euridika* nastala 1600. god. Renesansni glazbenici ideju za nastanak nove glazbene vrste našli su u starogrčkoj tragediji koju su naivno pokušavali oživjeti. Opera kroz cijelu povijest postoji kao samostalna glazbena vrsta kojom skladatelji opisuju socijalne te kulturno-političke prilike, odnosno opera je ogledalo doba u kojem je nastala. Nadalje, opera doživljava svoj vrhunac u djelima velikih majstora poput Mozarta, Beethovena, Verdija, Puccinija, Wagnera te slavenskih majstora.

Prva hrvatska opera autora V. Lisinskog *Ljubav i zloba* nastala je 1846. god. u vrijeme Ilirskog preporoda na poticaj Ljudevita Gaja s ciljem da se glazba stvori iz običaja ljudi na tim prostorima, ali ne naivno već po svim glazbenim i estetskim pravilima. Iako je prva hrvatska opera nastala oko dvjesto pedeset godina nakon prve svjetske opere, i u tom smislu je još uvijek vrlo mlada, zadivljujućeg je opusa. Uz Vatroslava Lisinskog imamo još nekoliko izuzetno plodnih opernih skladatelja. Ivan pl. Zajc je utemeljitelj hrvatske Opere u Zagrebu, ali i autor jedne od najpoznatijih hrvatskih opera *Nikola Šubić Zrinski*. Nadalje, Jakov Gotovac je autor najpoznatije hrvatske opere u svijetu pod nazivom *Ero s onoga svijeta*. U 20. stoljeću imamo skladatelje koji pišu u stilu nacionalnog glazbenog smjera te one koji iz folklorne crpe umjetničke ideje za nastanak opere. Međutim, kako je vrijeme odmicalo i kako su mladi skladatelji preuzeli

inicijativu, počela se i tematika glazbenih djela mijenjati, pa tako folklor više nije primarni izvor inspiracije nego posežu za drugim sredstvima izražavanja. Prema Andreisu (1974) skladatelji počinju koristiti suvremene tehnike pisanja: proširenu tonalnost, politonalnost, atonalnost, dodekafoniju, serijalnost, aleatoriku te mogućnosti elektronske glazbe, ali i novu glazbenu notaciju preuzetu iz europske glazbene avangarde. Razlog svim ovim promjenama i primjenama leži u tome da su skladateljima brže i lakše dolazili novine koje su se dešavale u ostatku Europe, ali i svijeta. „Potpuna preorijentacija do koje je došlo u stvaralaštvu hrvatskih skladatelja u ovom razdoblju dobila je svoj poseban odraz u utemeljenju jedne ustanove koja je u prvim godinama nakon drugoga svjetskog rata bila tako reći nezamisliva: god. 1961. osnovan je Zagrebački muzički biennale, festival suvremene glazbe kojemu je glavna svrha da dalje poradi na približavanju suvremene europske glazbe Zagrebu; da obiljem izvedaba djela istaknutih današnjih, posebno avangardnih skladatelja iz inozemstva upozori na najnovija kretanja u suvremenoj glazbi; da omogući sigurnije postavljanje kriterija pri vrednovanju suvremene glazbe; da omogući izvođenje suvremeno, avangardno usmjerenih djela hrvatskih skladatelja“ (Andreis, 1974; str. 373).

2.PRVIH 50 GODINA HRVATSKE OPERE

2.1.VATROSLAV LISINSKI – SKLADATELJ PRVE HRVATSKE OPERE

Vatroslav Lisinski¹ rođen je 8. srpnja 1819. godine u Zagrebu. Smatra ga se najdarovitijim skladateljem *Ilirskog pokreta* i skladateljem koji je postavio temelje nacionalnog smjera te temelje opere, solo-pjesme, zbarske i orkestralne glazbe u Hrvatskoj. Na početku svojega stvaralaštva Lisinski sklada uglavnom budnice koje su oduševljavale Ilirce. „Ali vatreni rodoljubi, osobito Štriga, ubrzo se više nisu zadovoljavali samo manjim kompozicijama, već su od Lisinskog tražili operu, nacionalnu operu po uzoru na *Ivana Susanjina* ruskog kompozitora Mihajla Glinke“ (Kovačević, 1960: str. 275). 1843. godine Lisinski počinje rad na svojem opernom prvijencu *Ljubav i zloba*. 28. ožujka 1846. godine izvodi se prva hrvatska nacionalna opera u Zagrebu. Libreto opere u dva čina napisao je Janko Car, a preradio ga je Dimitrije Demeter. U vrlo kratkom vremenskom periodu *Ljubav i zloba* izvedena je sedam puta i postizala je ogromne uspjehe kod publike. „Njezina radnja zbiva se na početku XVI. st. u okolici Splita, a tema je romantični ljubavni zaplet. Zbog crno-bijelih likova, statičnosti zbora i slabosti libreta nije se održala na opernoj sceni. Glazba u toj *operi spasa* nadovezuje se na tradiciju talijanske romantičke opere s brojevima, s melodijski nadahnutim (dijelom koloraturnim) arijama i ansamblima“ (Kos, 2013). Potom odlazi u Prag na školovanje, ali ne upisuje Konzervatorij jer ima previše godina. Privatno uči kompoziciju i instrumentaciju kod Jana Bedřichaa Kittla koji je ujedno i ravnatelj Konzervatorija. Nakon tri godine vraća u Zagreb. Po dolasku u Zagreb, gdje je Ilirskog zanosa već nestalo, Lisinski više nema takvu podršku kao prije odlaska u Prag. Za vrijeme boravka u Pragu Lisinski započinje rad na drugoj hrvatskoj operi pod nazivom *Porin* koju dovršava 11. siječnja 1851. godine. „Punu zrelost glazbeno-scenskoga izraza ostvario je u *Porinu*, romantičkoj povijesnoj nacionalnoj operi sadržaj koje, aludirajući na aktualne političke prilike u Hrvatskoj, prikazuje borbu Hrvata protiv Franaka u IX. st., a u koju je ugrađena etnički konfliktna ljubavna priča između franačke kneginje Irmengarde i hrvatskoga junaka Porina“ (Kos, 2013). *Porin* je viteška opera u pet činova nastala na libreto Dimitrija Demetra, a praizvedena tek 2. listopada 1897. godine u Hrvatskom narodnom kazalištu pod vodstvom Nikole Fallera. Lisinski je položio zdrave temelje u daljnjoj izgradnji hrvatske glazbe te će ostati zauvijek prvi hrvatski skladateljski velikan. Vatroslav Lisinski preminuo je 31. svibnja 1854. godine u Zagrebu.

¹ Vatroslav Lisinski zvao se Ignatius Fuchs, ali oko 1840. godine pod utjecajem Iliraca mijenja svoje ime.

2.2. IVAN PL. ZAJC – UTEMELJITELJ HRVATSKE OPERE

Ivan pl. Zajc jedan je od najznačajnijih hrvatskih skladatelja, a posebice se istaknuo svojim brojnim, ali veoma uspješnim opernim djelima. Rođen u Rijeci 3. kolovoza 1832. godine bio je član obitelji u kojoj je otac podrijetlom bio iz Češke, a radio je kao vojni kapelnik. Za pretpostaviti je da je otac utjecao na sinov interes za glazbu te ga je podučavao violini i klaviru već od pete godine. Iako iznimnog glazbenog talenta Zajca je otac usmjeravao prema sigurnijoj budućnosti od one glazbene. Tako je Zajc upisao gimnaziju u Rijeci kako bi se nakon srednje škole posvetio pravu, ali nakon uspješnih nagovora profesora iz gimnazije Zajc je otišao na Konzervatorij u Milanu gdje je upisao studij kompozicije. Već za vrijeme studija njegova su djela bila izvođena i nagrađivana, a on je sudjelovao u izvedbama kao dirigent ili kao koncertni majstor. „Posebno priznanje bila mu je prva nagrada što ju je na ispitnom natječaju dobio za operu *La Tirolese* (1855) koja je iste godine bila izvedena na školskoj pozornici“ (Kovačević, 1977; str. 752). Nakon mnogobrojnih uspjeha tijekom studija ponuđeno mu je mjesto dirigenta u kazalištu *Teatro alla scala*, međutim zbog smrti oca i majke morao se vratiti u Rijeku kako bi se brinuo o svojoj mlađoj sestri u kojoj je zapazio glazbeni talent te ju je podučavao nakon čega je postala vrlo uspješna solo pjevačica.

SLIKA : Ivan Zajc

Prema:

https://www.google.hr/search?q=ivan+plemeniti+zajc&source=lnms&tbm=isch&sa=X&ved=0ahUKEwiy5Kid5IvjAhXGtYsKHRPICP0Q_AUIECgB&biw=1366&bih=625#imgrc=zJd3K7RjVzIZ5M:

Nadalje, dolaskom u Rijeku počinje raditi kao dirigent i koncertni majstor Gradskog kazališnog orkestra te uz taj posao aktivno i brzo komponira. Prema Pettanu (1956) Zajc je autor preko tisuću djela (opere, operete, scenske glazbe, solo pjesme, zborovi, kantate, mise, instrumentalne skladbe) što je zaista zapanjujući opus jednog skladatelja. Iako je živio u vremenu *Ilirskog pokreta* u kojem je folklor bio inspiracija za stvaranje umjetničke glazbe, Zajcu je umjetnički ideal bio Giuseppe Verdi, odnosno talijanska operna škola vjerojatno iz razloga što je proveo mnogo godina u Italiji pa je bio pod utjecajem njihove glazbe. Vrijeme provedeno u Rijeci obilježile su dvije opere, a to su *Adelija* (1858.) i *Die Braut von Messina* (1860.) koja je ostala neizvedena. Potom tražeći nove životne izazove odlazi u Beč u kojem tada vrhunac doživljava opereta. Njegova najuspjelija opereta je *Momci na brodu* nastala 1863. godine. Za vrijeme boravka u Beču nastaju i prva djela na materinjem jeziku od kojih izdvajamo zbor *U boj²*, *Večer na Savi*, *Nad grobom*, *Bože živi*, kantatu *Istočna zora* i dr. Beč je bio centar kazališnog života i mnogi hrvatski umjetnici živjeli su u njemu. Pa je tako Zajc nerijetko bio nagovaran od strane Augusta Šenoa da se vrati u domovinu kako bi dao svoj obol hrvatskoj umjetničkoj glazbi koja je u to vrijeme nije imala pretjeranu umjetničku vrijednost. Ukinut je tada bio *Bachov apsolutizam* te se počeo oživljavati društveni i kulturni život, posebice u Zagrebu. Ponovno je uveden u javni život hrvatski jezik te se javlja potreba za osnivanjem stalne opere u Hrvatskoj. Uz Šenou, nagovorima se priključuju Josip Juraj Strossmayer i Petar Preradović, a potonji mu je napisao i pisanu primjedbu. „Reci mi zapravo, dragi maestro, čemu ti gudiš Nijemcima internacionalne operete, dok te dole u domovini čeka golema kulturna zadaća? Kolikogod nas je duševnih radnika, ipak nas je vrlo malo, pa svaki imade svoje obveze prema hrvatskoj domovini. Prelijepim svojim kantatama dokazao si, da znaš pogoditi i hrvatsku žicu. Ti moraš poći s nama, da nam osnuješ hrvatsku operu. Naš je Talijin hram obećasćen stranom muzikom, pa moraš da nam narod digneš iz drijemeža, u koji je zapao iza ilirizma“ (Kassowitz-Cvijić, 1924; str. 24). Zajc godine 1870. dolazi u Zagreb gdje postaje direktor i dirigent stalne hrvatske Opere te direktor i nastavnik glazbene škole Narodnog zemaljskog glazbenog zavoda. Do njegovog dolaska u Zagreb bila je izvedena samo opera Vatroslava Lisinskog *Ljubav i zloba*. „No, Zajc nije samo utemeljitelj hrvatske opere kao umjetničke ustanove. On je tada već, a i kasnije, opernu umjetnost u Hrvatskoj obogaćivao nizom novih vlastitih djela, pa se mora ustvrditi da je hrvatsku operu i u stvaralačkom smislu izgradio gotovo iz temelja...“ (Kovačević, 1977; str. 753). Zajc je obnašao dužnost ravnatelja Opere sve do 1889. kada se opera prvi puta ukida zbog pretjerane štednje ondašnjeg intendantanta. Zajc je

² Zbor je nastao 1866. godine na riječi Franje Markovića te je posvećen pjevačkom društvu „Kolo“. Kasnije je umetnut u operu *Nikola Šubić Zrinjski*.

reorganizirao ustanovu te osposobio orkestar, ali i mnoštvo opernih pjevača koje je sam otkrivao i podučavao. Nije se ograničavao samo usmenom obliku nastavu već je pisao i mnoge vježbe i udžbenike za solo pjevanje. „Vrijedno je zabilježiti da je Zajc uveo i tzv. „*kvodlibete*“³, tj. koncerte s vokalnim i orkestralnim opernim ulomcima“ (Andreis, 1974; str. 229). Prema Pettanu (1971) Zajc je izveo 52 operna djela, a nakon jedanaest godina rada s ansamblom mogli su izvesti Verdijevu Aidu što je pokazatelj kako je Zajc osim plodan skladatelj bio i vrhunski pedagog i dirigent. Povremeno je podučavao kompoziciju, a najpoznatiji njegovi učenici bili su Blagoje Bersa te Božidar Širola. Zajc je bio središnja figura zagrebačkog glazbenog života te je doživio praiizvedbe gotovo svih svojih djela.

U periodu kada je došao u Zagreb nastale su mnoge njegove opere od kojih izdvajamo operu *Mislav* praiizvedenu 2. listopada 1870. godine u Zagrebu, skladanu prema libretu pjesnika Franje Markovića koji je inspiraciju pronašao u narodnoj priči *Dobra djeca* češkog autora Kerola Jaromira Erbena. Ova opera ima povijesnu važnost u hrvatskom opernom stvaralaštvu. To je prva Zajčeva opera skladana na hrvatskom jeziku, ali i prva izvedena opera u tadašnjem Narodnom zemaljskom kazalištu u Zagrebu. *Mislav* je romantično povijesna opera u tri čina u kojoj se radnja događa u 6. stoljeću te prati život starca Mislava i njegove sinove koje snalaze nevolje uzrokovane teškom gladi. Knez Vojin nalaže da starije osobe moraju umrijeti kako bi smanjili nestašicu hrane na što se narod buni te tako izbija sukob kojeg predvodi Veljan, prerušeni sin avarskog kana Kunta. Mislav i Veljan imaju povijest sukoba u kojem je Mislav izašao kao pobjednik te mu se ovaj želi osvetiti, ali sinovi brane oca te ga skrivaju. Na jednoj strani prevladava sukob Mislava i Veljana te borba protiv gladi, a na drugoj strani borba Mislavovog sina Miloja i Veljana za kneževu kćerku Rusanu. Mislav proriče da će pljeva iz strehe vjerom uroditi žitom. Međutim, samo njihova zemlja zaista urodi plodom te bivaju osuđeni na smrt, a tik prije izvršenja dolaze glasnici te javljaju da je sva zemlja urodila te Mislavu i sinovima sačuva živote. Knez pohvaljuje i odlikuje Mislava, a on otkriva tko je zapravo Veljan te ovaj bude odveden, a narod iz zahvalnosti pjeva u slavi domovine. „Raspjevana melodika oplemenjena je, bez neposrednih citata, slavenskim prizvucima, s dobro primijenjenim provodnim motivima i monumentalnim zborskim prizorima. Partitura se odlikuje izražajnom instrumentacijom i autentičnim dramaturškim pristupom u skladanju teksta, posebno u glazbenoj karakterizaciji likova kao i zaokruživanju atmosfere pojedinih prizora“ (Turkalj, 1997; str. 440). Ova opera je doživjela velik uspjeh nakon premijere, ali

³ Takve su se priredbe održavale nekoliko puta godišnje (ali ne svake godine) za čitavo vrijeme Zajčeva rukovodstva hrvatskom operom, a svrha im je bila približiti općinstvo ozbiljnoj opernoj glazbi.

vremenom je pala u zaborav. Turkalj (1997) navodi da ponovni uspjeh doživljava nakon 117 godina u koncertnoj izvedbi, a nedugo zatim postaje dijelom i kazališnog repertoara.

NARODNA OPERA

Ivan i. Predstava. predbrojke.

Narodno zemaljsko kazalište u Zagrebu.

Danas u nedjelju dne 2. listopada 1870.
prikazat će se pod ravateljstvom

IVANA PL. ZAJCA
prvi put:

MISLAV.

Izvorna narodna opera u tri čina. Tekst po narodnoj priči sastavio Franjo Marković.
Glasba od **Ivana pl. Zajca.**

U prizore stavio redatelj g. J. Freudenreich.

		L	I	C	A:		
Vojta, hrvatski knez	—	—	—	—	—	G. Ban.	
Rusana, njegova kći	—	—	—	—	—	Gjn. Lenčevića.	
Kunt, sin avarškoga kmeta, pod krivim imenom Veljan, vojvoda Vojnov	—	—	—	—	—	G. Gjurkani.	
Batum, oče njegov, avarski kmet	—	—	—	—	—	G. Saračević.	
Mislav, starješina obćine hrvatske	—	—	—	—	—	G. Kašman.	
Miloj, Sječeta, njegovi sinovi	—	—	—	—	—	G. Gerbić.	
Dragoi, Lisko, dvoranin knežev	—	—	—	—	—	G. Sajević.	
Prvi	—	—	—	—	—	G. Veljanić, st.	
Drugi	—	—	—	—	—	G. Plemenčić, st.	
Treći	—	—	—	—	—	G. Raverta.	
Četvrti	—	—	—	—	—	G. Zagar.	
Glasnik knežev	—	—	—	—	—	G. Gregorić.	
Prvi	—	—	—	—	—	G. Saračević.	
Drugi	—	—	—	—	—	G. Koričić.	
Treći	—	—	—	—	—	G. Plemenčić ml.	
Prvi	—	—	—	—	—	Gens. Travasiev.	
Drugi	—	—	—	—	—		

Seljaci hrvatski. Kneževi vojnici. Dvoranici. Avari.
Čin se zbiva u VI. vijeku u pradomovini Hrvata, tako zvanj veličkoj Hrvatskoj.

KSC* Operni tekst može se dobiti po danu kod pazničke a na večer kod kase za 30 novč.

Odielo većom stranom novo.

Otvorenje kase u 6 početak 7 satih.

Narodno kazalište dne 1870g.

SLIKA: Plakat premijere opere Mislav
Prema: <http://www.klasika.hr/index.php?p=article&id=1981>

Nakon *Mislava* Zajc piše izvornu narodnu operu u tri čina pod nazivom *Ban Leget*. *Ban Leget* je opera praižvedena u Zagrebu 16. ožujka 1972. godine pod ravnanjem samog Zajca na libreto hrvatskog književnika i liječnika Ivana Dežmana. Radnja je smještena u drugoj polovici 10. stoljeća u Trebinju i Sutjeskom. Leget, nezakoniti sin bana Stjepana, čeka smrt svog oca kako bi postao ban. Međutim, nakon smrti bana pučki starješina Vladan otkriva Legetu da mu Stjepan nije ostavio nasljedstvo te Leget odlučuje borbom osvojiti vlast te izaziva Vukmira, najstarijeg Stjepanovog sina, na borbu. Leget uvjerava narod da će ih spasiti od bijede te uspijeva potući Vukmirovu vojsku. Iako ranjen, Vukmir uspijeva zarobiti Vladana i Legetovu zaručnicu Lovicu te želi zauzvrat tijela svoje mrtve braće. Stjepanova žena Margita nudi mir novom banu Legetu te ovaj pristaje na to. „U znak mira poljubi ga u usta te osvećuje svoju mrtvu djecu, zarazivši ga kugom. Lovica se vraća iz sužanjstva, no Leget klone; Lovica ga

podupire da umre s njime. Vukmir – potukavši Legetove vojnike – vraća se kao pobjednik, a Vladan na čelu čete Vukmirove vojske pozdravlja ga kao novog bana“ (Petan, 1983; str. 53). Prve kritike bile su jako pozitivne te se sticao dojam da je *Bana Legeta* publika bolje prihvatila nego svojedobno *Mislava*. „Ponovno je Zajc važnu ulogu dao tipologiji glasa, uloge i dramske situacije, prema uzoru na Verdijeve uspješnice. Tomu u prilog ide i eksponirani lik Margite, žene bana Stjepana, koju pjeva dramski sopran za koji je predodređena uloga heroine – žrtve“ (Paulik, 2005; str. 97).

Najpoznatije Zajčevo djelo jest opera *Nikola Šubić Zrinjski* praižvedena 4. studenog 1876. godine, a reprizirala se već 12. prosinca iste godine. Redatelj opere bio je glazbeni ravnatelj Josip Freudenreich. Tematikom vezana uz hrvatsku prošlost, opera je privukla gotovo sve najutjecajnije ljude onog vremena. „Već generalni pokus u prisuću mnogo gosti, čitavoga sabora, književnika i umjetnika, pobudio je svečano raspoloženje, a kamo li premijera uz nazočnost hrvatskog bana Mažuranića, ministra Bedekovića, generala Filipovića, strane goste, kazališne agente i svu silu općinstva, koje se je tako natiskalo, da je zatrpalo i ulaze u gledalište“ (Kassowitz-Cvijić, 1924; str. 36). Libreto je djelo Huga Badalića prema drami *Zriny* njemačkog pjesnika Theodora Körnera. „Badalić je znatno kratio Körnerov tekst i duljinu stihova, ali u suradnji s glazbom umjetnički rezultat, prema procjeni tadašnjih kritičara, nadmašio je izvornik tragedije“ (Čić, 2005; str. 97). *Nikola Šubić Zrinjski*⁴ junačka je opera u tri čina (osam slika) u kojoj se opisuje smrt jednog od najistaknutijih predstavnika stare hrvatske aristokratske obitelji pod mađarskim gradom Sigetom 1566. godine. Sulejman, najveći osmanski osvajač, imao je za cilj osvojiti Beč, ali prije toga morao je zauzeti Siget kojeg je branio hrabri hrvatski vojskovođa Nikola. Za vrijeme dugotrajne opsade Sulejman umire te tako započinje pad Osmanskog carstva. „Čitavo je djelo dramski i glazbeno usmjereno k završnom potezu: k pogibiji Zrinjskog i njegovih vjernih suboraca u borbi s Turcima, kojima unatoč njihovoj vojnoj premoći nisu htjeli živi izručiti opsjednuti Siget“ (Andreis, 1974: str. 241). Zajčevo glavno izražajno sredstvo jest melodija, a u ovoj operi posebno je bogatija, svježija te neposrednija nego u drugim njegovim djelima.

1878. godine sklada veselu romantičnu operu pod nazivom *Lizinka*, a dvije godine kasnije operu *Pan Tvardovski*. Opera *Zlatka* je praižvedena 7. ožujka 1885. godine te opera *Gospode i husari* 1886. godine. Autor je i sljedećih opera: *Kraljev hir* (1889), *Armida* (1896), *Primorka* (1901), *Seoski plemić* (1908) i *Oče naš* (1911). Ivan Zajc je preminuo 16. prosinca 1914. godine u Zagrebu.

⁴ *Nikola Šubić Zrinjski* je najpopularnije i najizvođenije hrvatsko operno djelo 19. stoljeća.

2.3.ZAJČEVI SUVREMENICI

Zajc je obilježio drugi dio 19. stoljeća svojim djelovanjem kao organizator, dirigent, pedagog i skladatelj, ali nije bio jedini. Osnivanjem hrvatske Opere mnoštvo skladatelja se okreće upravo kazalištu i većim vokalno-instrumentalnim formama kao što su kantate, operete i opere. Andreis (1974) navodi Đuru Eisenhutha kao jednog od skladatelja koji se ponajviše isticao uz Zajca. Eisenhuth je bio violinist, orguljaš, dirigent, pedagog i skladatelj. Eisenhuth je 1878. godine napisao izvornu hrvatsku operu u tri čina pod nazivom *Sejслав ljuti*. Nadalje, hrvatski skladatelj i glazbeni pedagog Vilko Novak se također okušao u pisanju opere. Autor je opere u jednom činu pod nazivom *Proljetna bura* (1914) u kojoj loš libreto sputava glazbene vrijednosti. Novak se najviše istaknuo skladanjem budnica u razdoblju ilirizma.

Krajem 19. stoljeća u Općinskom kazalištu u Splitu nerijetko su gostovali češki umjetnici koji su redovito izvodili opere svojih sunarodnjaka. Međutim, 1896. godine uvrstili su u svoj program i operu domaćeg hrvatskog autora Vladimira Berse. Vladimir Bersa je hrvatski skladatelj i melograf iz umjetnički vrlo nadarene obitelji⁵. Opera družina Jana Pištaka iz Brna je izabrala operu *Cvijeta* koju je Vladimir skladao u duhu hrvatskog glazbenog folklor. Libreto za operu je napisao stariji Vladimirov brat Josip. „Drago nam je samo to istaknuti da naš mladi komponista slijedi našeg Smetanu i poput njega znate istaknuti svoj slavenski karakter. A u obilnoj melodiji kojom je nadahnuta *Cvijeta* pokazuje se cvijet slavenske muzike osobito u zboru prvog prizora, u kvartetu *Cvijete*, *Draga*, *Dragove mati* i *Popa* te u prizoru kad *Cvijeta* poludi i umrije“ (Škunca, 1993: str. 4). Dvije godine nakon praizvedbe u Splitu, *Cvijeta* je doživjela izvedbu i u Zagrebu. Vladimir je autor još tri opere, a to su: *Andrija Čubranović* (1900), *Komedijaš* (1916) te *Mozartova smrt* (neizvedena).

Franjo Vilhar-Kalski je hrvatski skladatelj slovenskog podrijetla. Iznimno plodan skladatelj je pisao većinu svojih djela za klavir i za zbor, ali napisao je i tri opere. Autor je opera *Smiljana* (1897), *Ivanjska kraljica* (1902) i *Lopudska sirotica* (1914), ali niti jedna od ovih opera se nije održala na kazališnim pozornicama.

„U usporedbi s ilirskim razdobljem, Zajčevo je razdoblje svakako obilježilo napredak u izgrađivanju glazbene kulture u Hrvatskoj. Ako Zajc i njegovi suvremenici i nisu mogli sasvim slijediti glazbenu ideologiju iliraca i osvojiti novu etapu u osamostaljenju nacionalnog glazbenog pravca, oni su, ponajprije Zajčevim zaslugama, uvelike uklonili loše posljedice diletantizma, proveli potpuniju organizaciju glazbenog života, dali čvršći temelj glazbenom

⁵ Vladimir je brat skladatelja Blagoja Berse.

školstvu, izgradili hrvatsko glazbeno kazalište i proširili područje stvaralačkog interesa“ (Andreis, 1974: str. 271).

3.HRVATSKA OPERA U 20. ST.

3.1. OBNOVLJENI NACIONALNI SMJER

Izumi i otkrića, pronalazači i znanstvenici, veliki umjetnici, ali i veliki svjetski ratovi su obilježili cijelo 20. stoljeće. Doba političkih i društvenih revolucija utjecalo je na umjetnost pa je i ona bila posve drugačija i u skladu s tadašnjim poimanjem svijeta. Hrvatska nije bila izuzetak pa je tako 1918. godine doživjela politički zaokret, odnosno ušla je u novu državnu zajednicu – najprije u Državu SHS, a ubrzo i u Kraljevinu SHS. Prema Andreisu (1974) mladi hrvatski skladatelji inspiraciju za svoja djela pronalaze u folkloru i narodnim napjevima pa tako oživljuju nekadašnje ideale iliraca koji su tek početkom 20. stoljeća bili ostvareni. „Ali tretirajući folklor kao stimulans i uzor, svi se hrvatski skladatelji ne služe istim postupcima. Jedni nastoje da im djela budu prožeta obilježjima narodnog stvaralaštva u općenitom smislu riječi; drugi, naprotiv, paze i na to da pojedine njihove skladbe ostanu povezane uz obilježja samo jednog područja. Karakteristični su primjeri za prvi slučaj Gotovčeva opera *Ero s onoga svijeta*, a za drugi potresna Matetićeve zborna tužaljka *Ćaće moj*, sva izgrađena na elementima istarskog glazbenog folklor“ (Andreis, 1974: str. 286). Nadalje, hrvatski skladatelji se sve više usmjeravaju ka skladanju za glazbeno kazalište, odnosno formama baleta i opere. Tu možemo izdvojiti Jakova Gotovca sa svojim operama, ali i Krešimira Baranovića te Frana Lhotku koji su osim opera pisali i iznimno uspješne balete poput *Licitarskog srca* i *Davo u selu*. Uz glazbeno kazalište valja istaknuti i da se u Hrvatskoj pojavljuje instrumentalna glazba nacionalnog pravca. Andreis (1974) pronalazi nedostatke u djelima mladih hrvatskih autora. Zamjera im idealiziran prikaz sela, odnosno manjak prikaza realnog stanja hrvatskih seljaka tog vremena. U opernim djelima redovito se prepričavaju seoski mitovi i legende, a premalo se govori o iskorištavanju seljaka, bijede i neimaštine. „Zagrebačka opera nastavlja u to vrijeme svoju djelatnost, rukovodeći se načelima koja njezin rad čine sve bogatijim, zanimljivijim i korisnijim. Vodstvo opere uspješno nastoji da na repertoaru budu zastupljena po mogućnosti sva doista značajna djela operne literature, osobito novije, s posebnim obzirom na operu slavenskih naroda. Isto tako vodstvo vraća mnogo pozornosti opernim djelima hrvatskih skladatelja“ (Andreis, 1974: str. 289). Uz HNK u Zagrebu razvijaju se i druga operna kazališta u Osijeku, Splitu i Varaždinu, ali puno sporije i skromnije zbog nedostatka sredstava.

Blagoje Bersa jest hrvatski skladatelj rođen u Dubrovniku 21. prosinca 1873, a preminuo je u Zagrebu 1. siječnja 1934. Glazbenu je poduku dobio od Ivana Zajca, ali sredstvima izražavanja izlazi iz Zajčevih okvira iako u svojim djelima nema izrazite značajke novog pravca. Studij kompozicije je završio u Beču gdje je nekoliko godina kasnije živio kao slobodni umjetnik te držao koncerte u Austriji, ali i okolnim zemljama poput Njemačke, Švicarske i Češke kao pijanist i dirigent. Godine 1922. postaje profesorom kompozicije i instrumentacije⁶ na Muzičkoj akademiji u Zagrebu i ondje ostaje do smrti. Iako je živio u Beču u vrijeme kad i Arnold Schönberg, Bersa nema niti jednu atonalnu skladbu. Premda je prijetila opasnost od glazbenog diletantizma⁷ nakon Zajčevog razdoblja, Bersa je podigao hrvatsku umjetničku glazbu na europski nivo ponajviše svojom instrumentacijom, ali i autorskim radom. Bersa je skladao kompozicije za orkestar, klavir, komorna djela, melodrame, zborove, pjesme i opere. Prvu operu je pisao od 1896. do 1901. godine pod nazivom *Jelka* i na tekst svog brata Josipa, međutim, opera nikada nije bila izvedena. Nadalje, Bersa sklada operu *Oganj* na libreto njemačkog pisca Alfreda Marie Willnera. *Oganj* je opera u tri čina praizvedena 1911. godine u Hrvatskom narodnom kazalištu u Zagrebu. Najpoznatija je opera s početka 20. stoljeća, a u središtu radnje su vlasnik tvornice, njegov sin te Roberto, sin graditelja kotača, koji je pobjegao iz ludnice s dokazima da je vlasnik tvornice kriv za smrt njegovog oca. Robert traži od vlasnikovog sina da se baci pod tvornički kotač jer je njegov otac ubio njegovog oca, ali odustaje od tog nauma jer se prepušta ljubavi s odgojiteljicom vlasnikove djece. „Premda je Bersa svojim stvaralaštvom uspio izgladiti mnoge stilske heterogenosti, ipak se u operi osjećaju utjecaji Wagnera, dakle njemačkog romantizma, i oni talijanskih verista, osobito Puccinija. Blještava i virtuozna instrumentacija svakako je rezultat proučavanja djela R. Straussa“ (Kovačević, 1960: str. 36). Nakon *Ognja* Bersa sklada svoju treću operu naziva *Postolar od Delfta* na njemačkom jeziku inspiriranu jednom Andersenovom pričom. Opera *Postolar od Delfta* je praizvedena u Zagrebu 1914. godine, a četiri godine kasnije doživjela je izvedbu i u Beču. To je komična opera s fantastičnim elementima. „Iako glazba tog djela pridonosi više puta stvaranju ugodnih scenskih efekata, ona ipak odaje da Bersi, romantičaru i liriku, komični libreti nisu odgovarali“ (Andreis, 1974: str. 294). Ostaje žal što Bersa nije uspio dovršiti operu *Raskolnikov*. Čak 20 godina je radio na toj operi u kojoj se iz klavirskog izvotka može vidjeti da je tragao za novim izvorima i efektima zvuka poput papira među žicama i prekrivanja bubnja platnom. Za razliku od nekih drugih hrvatskih skladatelja onog vremena, Bersa je savršeno

⁶ Najpoznatiji Bersini učenici su B. Papandopulo, I. Brkanović, N. Hercigonja i M. Magdalenić koji su također pisali operna djela kao i sam Bersa.

⁷ Površno i nestručno bavljenje nekom umjetnošću, znanošću ili poslom.

poznavao skladateljske tehnike i zbog toga je bio iznimno uspješan skladatelj i učitelj. „Ali značenje Berse nije samo u tome, što je podigao nivo naše orkestralne muzike, nego i u tome, što je otvorio novo poglavlje u razvoju hrvatske opere. Svojim muzičko-scenskim radovima, naročito operom *Oganj*, Bersa je učinio prekretnicu u razvoju naše muzičke kulture“ (Kovačević, 1960: str. 33).

SLIKA: Blagoje Bersa

Prema: <http://www.klasika.hr/index.php?p=article&id=2282>

SLIKA: Programska cedulja s praizvedbe *Ognja* 12. siječnja 1911. u Zagrebu.

Prema: <http://www.klasika.hr/index.php?p=article&id=1201>

Hrvatski skladatelj, pedagog i zborovođa Josip Hatze rođen je 21. ožujka 1879. godine. Prve glazbene korake i poduke ostvario je u Splitu gdje je i rođen. Nakon uspjeha njegove prve kompozicije nazvane *Kad mlidija' umreti* Hatze odlazi u Pesaro na studij kompozicije u klasi slavnog skladatelja Pietra Mascagnija na Konzervatoriju *Gioachino Rossini*. Prema Kovačeviću (1960) Hatzea i njegov skladateljski rukopis obilježavaju ekspresivne melodije i lirsko raspoloženje. Melodija je odraz njegovog unutrašnjeg stanja duha te zbog toga mu i jesu najbliže vokalno-instrumentalne forme poput solo-pjesama⁸, kantata te opera. Autor je prve i zasad jedine hrvatske verističke opere pod nazivom *Povratak*. Ova opera u jednom činu nastala je prema istoimenoj drami Srđana Tucića te je praizvedena je 21. ožujka 1911. godine Hrvatskom narodnom kazalištu u Zagrebu. Radnja se odvija u malom selu na Badnju večer gdje se Jela i Kata spremaju na polnoćku s Jelinim ljubavnikom Stankom. Katin muž Ivo se iznenada vraća s posla bez ruke i saznaje za Jelinog ljubavnika te ga ubija, a Jela sva shrvana i očajna baca mu se pod noge i moli da i nju ubije. „Utjecaj Mascagnija i njegove *Cavallerie rusticane* osjeća se i u samostalnim orkestralnim dijelovima, među kojima se ističe lirski intermezzo, a posebno u oblikovanju pojedinih dramatskih situacija i u tretiranju cijelog zvukovnog aparata“ (Kovačević, 1960: str. 183).

SLIKA: Josip Hatze

Prema: https://hr.wikipedia.org/wiki/Josip_Hatze

⁸ Josip Hatze jedan je od najistaknutijih predstavnika solo-pjesama u prvim desetljećima 20. stoljeća.

Gotovo zaboravljeni hrvatski skladatelj, dirigent i glazbeni pedagog, Vjekoslav Rosenberg-Ružić, rođen je 29. travnja 1870. godine u Varaždinu. Otac Josip je bio učitelj glazbe te je od rane mladosti podučavao i svoga sina. Jedan od najistaknutijih predstavnika Zajčeva kruga nastavio je školovanje na Konzervatoriju u Beču gdje je studirao violinu, klavir i kompoziciju. Autor je opere u dva čina naziva *Kralj od Silbe* nastalu na libreto Ferdinanda Ž. Milera. Ostavio je još dvije nedovršene opere: *Lijepa Klementina* i *Vilina*. Iako je pisao glazbeno-scenska djela najviše će ostati upamćen i priznat kao autor didaktičkih priručnika za sviranje klavira. Vjekoslav Rosenberg-Ružić je preminuo u Zagrebu 16. veljače 1954. godine.

Slavomir Grančarić je hrvatski skladatelj, dirigent i pedagog rođen 8. srpnja 1878. godine u Zadru. Prvu glazbenu naobrazbu stječe u Hrvatskom glazbenom zavodu u Zagrebu, a potom odlazi na Konzervatorij za glazbu i kazališnu umjetnost u Beču gdje su mu glavni predmeti harmonija i kontrapunkt kod Roberta Fuchsa. Nadalje, odlazi na studij kompozicije u Pragu gdje isti završava 1904. godine kao jedan od posljednjih Dvořákovih učenika. Školovanje završava u Parizu na Nacionalnom konzervatoriju gdje također studira kompoziciju u klasi Gabriela Fauréa. „Na Grančarićev skladateljski opus odlučujuće je utjecala njegova životna i profesionalna sudbina: tragičan jaz između visokog stupnja njegova glazbenog školovanja u najvećim europskim glazbenim središtima i nerazvijenosti glazbenih prilika u mjestima gdje je službovao“ (Merkaš, 2002). Napisao je kraću operu jednočinku *Kosovo* te neizvedenu operu *Salko*. U operi *Salko* prikazani je su događaji i ljudi koji su živjeli u Bosni u 18. stoljeću. Nažalost, ova opera ostala je neizvedena. „Opera *Salko*, u kojoj je orkestar nositelj glazbene i radnje, zbog recitativnog načina oblikovanja vokalnih dionica, koje vjerno pokušavaju prenijeti akcente i govornu melodiju riječi, čime se čitavi odlomci svode na ritmičnu *deklamaciju* teksta, na tek nekoliko različitih tonova, gubi na izvedbenoj aktivnosti“ (Merkaš, 2002). Slavomir Grančarić je preminuo 22. veljače 1941. godine u Zagrebu.

Hrvatski dirigent i skladatelj koji je napisao operu na vlastiti libreto jest Andro Mitrović. Riječ je o operi u jednom činu pod nazivom *Priča jedne noći* napisanu 1908. godine. Rođen je 24. ožujka 1879. godine u Dubrovniku, a mentor mu je bio u početku Ivan Zajc dok je nastavak obrazovanja proveo na Konzervatoriju u Pragu. Bio je direktor osječke i mariborske Opere, a i voditelj opernog studija na Muzičkoj akademiji u Zagrebu. Preminuo je 21. siječnja 1940. godine.

Srećko Albini je skladatelj i operni dirigent rođen 10. prosinca 1869. godine u Županji, a preminuo je 18. travnja 1933. godine u Zagrebu. Školovao se u Grazu gdje je obnašao dužnost dirigenta od 1893. do 1895. godine. Bio je dirigent i direktor zagrebačke Opere te je često dirigirao praizvedbama djela domaćih autora. *Maričon* je Albinijeva lirska opera u tri čina

napisana i izvedena u Zagrebu 1901 godine. Uz ovu operu, Albini je pisao ponajviše orkestralna djela, klavirske kompozicije i operete⁹.

„Kao što smo naveli, skladatelji toga prelaznog razdoblja tek su povremeno tražili oslonac svojoj djelatnosti u obilježjima glazbenog folklor; drugi, koji su u to vrijeme djelomično već započeli svoje stvaranje, učinili su glazbeni folklor svojim jednim ishodištem, upravljajući svoje napore značajnom cilju: utemeljenju nacionalnog glazbenog smjera, koji će, nadovezujući na ilirska nastojanja, osigurati izvornost jezika hrvatske umjetničke glazbe“ (Andreis, 1974: str. 308).

3.2.FOLKLOR KAO ISHODIŠTE OPERA

Jedan od najpoznatijih skladatelja kojemu je folklor gotovo jedino ishodište jest Antun Dobronić. Ovaj skladatelj, melograf i glazbeni pisac je rođen u Jelsi na Hvaru 2. travnja 1878. godine u obitelji pomorskih kapetana. Dobronić se relativno kasno posvećuje isključivo glazbi. Nakon položenog ispita u glazbenoj školi Hrvatskog glazbenog zavoda odlazi 1910. godine na Konzervatorij u Prag gdje studira kompoziciju i dirigiranje. „Od mladosti u dodiru s izvornim oblicima bogatoga hrvatskoga glazbenog folklor, Dobronić je želio nastaviti prekinute glazbeno-nacionalne smjernice začete u doba Vatroslava Lisinskog i iliraca“ (Dobronić-Mazzoni, 1993). Nakon završenog školovanja posvetio se skupljanju i obrađivanju narodnih napjeva hrvatskih i jugoslavenskih krajeva. Valja istaknuti simfonijski koncert mladih hrvatskih skladatelja održan 5. veljače 1916. godine¹⁰ kojim počinje novo razdoblje u hrvatskoj glazbi i u kojem je Dobronić jedan od glavnih predstavnika¹¹. „Dobronić je u to vrijeme više od ostalih hrvatskih skladatelja potpuno svjestan nove uloge koja je već pripala disonanci u razvoju europske glazbe; i on vidi u disonanci izvor novih emocija pa mu je najpreča briga kako da život disonantnih kompleksa, koji je neopozivo ušao u glazbu njegova doba, poveže s obilježjima narodne glazbe“ (Andreis, 1974: str. 309). Neobično plodan skladatelj pisao je solo-pjesme, zbarske skladbe, komorna i klavirska djela, simfonije, kantate, balete i opere. „Posebno ga je privlačilo i glazbeno kazalište u svim svojim oblicima, pa je stoga posebno zanimljiv Dobronićev odnos prema operi, koju je u njenoj tradicionalnoj formi smatrao preživjelom, zbog

⁹ Pojavio se u vrijeme krize bečke operete, ali smatra ga se jednim od najvještijih operetnih skladatelja nakon Ivana Zajca. Najpoznatija opereta mu je *Barun Trenk* s kojom je stekao veliku popularnost.

¹⁰ To je datum od kojeg započinje najzanimljivije i najvrjednije razdoblje glazbe u Hrvatskoj.

¹¹ Dobronić je privukao pozornost ondašnjih mladih skladatelja poput Baranovića, Gotovca i drugih koji su ga smatrali idejnim vođom novonacionalnog smjerna u hrvatskoj glazbi.

čega je u svojim doprinosima glazbenoj sceni redovito tragao za novim rješenjima (o tome rječito govore podnaslovi njegovih opernih radova: *misterij, scenska simfonija, muzičko-scenska lirika, scenski oratorij, muzičko-scenska epika, muzičko-scenska satira*)“ (Andreis, 1974: str. 310). Kovačević (1960) navodi da je Dobronićev glazbeni jezik zasnovan na melodiji, harmonije su mu umjereno moderne, a glazbeno-scenske forme monotematične. Iako plodonosan skladatelj, Dobronićeva djela su se rijetko izvodila za razliku od njegovih suvremenika. Zamjerali su mu što glazbu previše intelektualno shvaća, a ne prikazuje narodni život kakav zaista jest. „Međutim, premda Antun Dobronić zauzima istaknuto mjesto u razvoju naše muzičke kulture prvenstveno kao inicijator i ideolog, on je dao vrijednih priloga i kao kompozitor“ (Kovačević, 1960: str. 129).

SLIKA: Antun Dobronić
Prema: <http://proleksis.lzmk.hr/18106/>

Antun Dobronić je autor čak trinaest opera od kojih su se samo četiri izvele. Na osnovi književnih djela Dobronić je sam pisao libreta za svoja djela. Prvu operu *Dubrovački diptihon* Dobronić je počeo skladati 1912., a završio ju je 1920. godine. Ova opera se sastojala od dva

dijela: *Nocturno* i *Groteska*. *Nocturno* je nastao prema *Sutonu* Ive Vojnovića, a *Groteska* prema Držićevoj *Noveli od Stanca*. Tek pet godine kasnije je *Dubrovački diptihon* doživio svoju praiizvedbu. Točnije, 24. ožujka 1925. godine izvedena je ova „scenska simfonija“¹² u Hrvatskom narodnom kazalištu u Zagrebu pod ravnanjem Oskara Jozefovića. *Dubrovački diptihon* izveden je samo pet puta. Nadalje, Dobronić je 1928. godine napisao muzičko-scenski misterij u dva čina pod nazivom *Mara*. Libreto je nastao prema mistično-religioznoj drami *Božji čovjek* Milana Begovića. Potom je 1931. godine napisao glazbenu komediju u tri čina pod nazivom *Udovica Rošlinka*. Nastala je prema istoimenoj komediji slovenskog pisca Cvetka Golara, a praiizvedena je 1934. godine. *Udovica Rošlinka* je mlada žena koja nagovara Janeza da se uda za nju neznajući da Janez voli njenu kćer Manicu. Nakon najraznovrsnijih i najoprečnijih situacija Janez dolazi u prosidbu, ali želi Manicu, a ne Rošlinku. S vremenom se Rošlinka miri s takvom situacijom te daje blagoslov svojoj kćeri i Janezu. „U prozirnom orkestralnom slogu muzika se temelji na karakterističnoj temi, kojom započinje predigra, i koja se poput *leitmotiva* provlači kroz sve činove. Uz obradbu narodnih i popularnih varoških napjeva Dobronić se u svrhu isticanja komike poslužio i motivima iz Verdijeve opere *La Traviata*, naročito u momentima Rošlinkine ljubavne ekstaze“ (Kovačević, 1960: str. 134).

SLIKA: Plakat s praiizvedbe Dobronićeve *Udovice Rošlinke* u HNKu u Zagrebu 23. 3. 1934. Prema: Barbieri, M. (2005). *Operno stvaralaštvo A. Dobronića*, *Armud* 6 36/2, 265-302

Dvije godine nakon *Udovice Rošlinke* Dobronić sklada glazbeno-scensku dramatiku *Požar strasti* u tri slike nastalu prema istoimenoj drami hrvatskog pisca Josipa Kosora. Tema opere je odnos seljaka prema zemlji te o borbi dobra i zla koja završava pobjedom zla. Ova opera je ostala neizvedena. Potom Dobronić 1935 godine sklada lirsku operu *Goran* prema

¹² Tako ju je sam Dobronić nazvao.

drami *Rkač* Pecije Petrovića. Zanimljivost uz ovu operu u tri slike jest da se prvotno zvala *Rkač* te doživjela četiri izvedbe¹³, a nakon prerađivanja orkestracije i samog naziva u *Goran* izvela se još osam puta čime je postala najuspjelija Dobronićeva opera. „Dobronić nije izvršio velike zahvate, dodao je uvertiru, proširio neke scene glavnih osoba u drugom činu, a treći čin narodnim obredom i kratkim kolom, te (iz razloga lakše pjevnosti) promijenio naslov *Rkač* u *Goran*“ (Barbieri, 2005: str. 296). „Priča je to o Rkaču, priprostem i snažnom ali dobroćudnom ličkom momku, koji ispod grubog i primitivnog oklopa sakriva nježno, zaljubljeno srce. On voli Drenku, no ona se s njim samo poigrava, da se na kraju uda za drugoga. I Rkač dolazi u svatove, želi mladencima sreću i veselo pleše. A kad svi odu, on pogledom prati voljenu djevojku i gorko zaplače“ (Kovačević, 1960: str. 135).

NARODNO KAZALIŠTVO
TRG KRALJA ALEKSANDRA
četvrtak 1. prosinca 1938. Predstava 102. Izvan predbroj

U slavu 20 godišnjice Narodnog Ujedinjenja
Prvi put

R K A Č

Muzičko-scenaka lirika u tri slike od ANTUNA DOBRONIĆA.
Tekst prema istoimenom drami Pecije Petrovića.
Regent: KRESIMIR BARANOVIĆ Redatelj: MARKO FOTEZ

L I C A :

Marko, Jelić	Josip Križanj
Jela, njegova žena	Lucija Obegović
Drenka, njihova kći	Ludmila Radoboj
Rkač	Pajo Grša
Jevrem, seljak	Božidar Višar
Joco	Nikola Šterle
Ilada	Pjodor Sahnjo
Miladin	Nikola Bogdan
Gjukan, seoski gazda	Petar Serdjuk
Momak	Milivoj Kušić
Nikolica	Marta Radmanović

Momci, djevojke, žene, selinci
Scenograf: MARIJAN TREPŠE
Dužn. stanka iza druge slike.

1. XII 1938 EGOMONT II 12 U nedjelju 4. XII 1938 pop. HANUN CIGANIN
2. XII 1938 TOSCA (Mariano Stabile) U nedjelju 4. XII 1938 nav. JUNAK

Prve cijene

Parket-orkestr. I. i II. red	D 48.— (48.—)	Balkon	I. red	D 24.—
Parket	D 24.— (24.—)	Balkon	II. red	D 12.—
Parket	D 12.— (12.—)	Balkon	III. red	D 6.—
Parket	D 6.— (6.—)	Balkon	IV. red	D 3.—
Parket	D 3.— (3.—)	Balkon	V. red	D 1.50.—
Parket	D 1.50.— (1.50.—)	Balkon	VI. red	D 0.75.—
Parket	D 0.75.— (0.75.—)	Balkon	VII. red	D 0.375.—
Parket	D 0.375.— (0.375.—)	Balkon	VIII. red	D 0.1875.—
Parket	D 0.1875.— (0.1875.—)	Balkon	IX. red	D 0.09375.—
Parket	D 0.09375.— (0.09375.—)	Balkon	X. red	D 0.046875.—
Parket	D 0.046875.— (0.046875.—)	Balkon	XI. red	D 0.0234375.—
Parket	D 0.0234375.— (0.0234375.—)	Balkon	XII. red	D 0.01171875.—

Uslužna službena za prateća sa garderobom, kazališni list "Konciji" s programom i ulaz sa gimnastičkim penzionirani fond.

Blagajna se otvara u 6. početak u 8, a svršetak oko 10 sati.

Poslije predstave svi u **RESTAURACIJU „KOLO“**

ko i žensko rublje
kerker
Jurišićeva 25

KOŽNATA ROBA
König
ULICA 20 ZAGREB

Soila
STOFO
prilobiti
Lebincec

SLIKA: Plakat s praiizvedbe Dobronićeva *Rkača* u HNKu u Zagrebu 1. 12. 1938. godine.
Prema: Barbieri, M. (2005). *Operno stvaralaštvo A. Dobronića*, *Armud* 36/2, 265-302

Nadalje, *Ekvinocij*, scenska simfonija u četiri slike s intermezzom, je nastao 1938. godine prema drami Ive Vojnovića. Misterij u dva čina *Ognjište* Dobronić je napisao prema istoimenom romanu Mile Budaka 1942. godine. „Kao rezultat traganja za novim rješenjima u

¹³ Prvi put je izvedena 1. prosinca 1938. godine u Hrvatskom narodnom kazalištu u Zagrebu pod ravnanjem Kresimira Baranovića.

toj glazbenoj vrsti nastala je i njegova glazbeno-scenska satira u tri čina *Pokladna noć* (po tragikomediji *Njegova kraljica Z. Veljačića*), skladana samo za bariton i orkestar s uključenim zborom (1945)“ (Dobronić-Mazzoni, 1993). Ova mono-opera praizvedena je 19. veljače 1955. godine u Narodnom kazalištu *Ivan Zajc* u Rijeci pod ravnanjem dirigenta Zdenka Peharde. „Muzičko oblikovanje cijelog djela ostalo je u komornim razmjerima, pa orkestar i nema jačih dramatski samostalnih momenata. Uz solistu i orkestar Dobronić je primijenio i zbor, ali on ostaje nevidljiv, izvodeći pretežno vokalize bez teksta“ (Kovačević, 1960: str. 139). Scenski oratorij *Sluga Jernej* je nastao 1946. godine prema pripovijesti Ivana Cankara te ima tri čina s predigrama i međuigrama. Godinu dana kasnije skladao je komičnu operu pod nazivom *Vječna pamjat* koja se sastojala od dvije jednočinke naziva *Medvjed* i *Balerina* po uzoru na djela Antona Pavloviča Čehova i Nikolaja Vasiljeviča Gogolja. *Mati*, glazbeno-scensku epiku nastalu prema romanu Maksima Gorkog, Dobronić sklada 1948. godine. Ova opera u dva čina predstavlja ženu koja od obične domaćice postaje borac za nove ideje i socijalizam te naposljetku nastrada od ruku surovih policajaca. Autor je i glazbeno-scenske priče u dva čina pod nazivom *Mali kadija* nastalu 1954. godine prema zbirci *Tisuću i jedna noć*. „Osvrti kritike na zagrebačke praizvedbe Dobronićevih opera u većini su ipak pozitivni, a ona se ipak nisu održala na repertoaru. To se može shvatiti kad je riječ o njegovu prvijencu *Dubrovačkom diptihonu* izrazito neujednačene kvalitete, može se prihvatiti da je *Udovica Rošlinka* pomalo trivijalna (jedna velika umjetnica hrvatske operne scene odbila ju je predstaviti), ali *Goran* koji je, prema pisanju kritike, vrlo kvalitetan i apartan, također se nije održao ni ponovno postavljao“ (Barbieri, 2005: str. 301). Antun Dobronić preminuo je 12. prosinca 1955. godine u Zagrebu.

Početkom 20. stoljeća mnogi slavenski narodi utjecali su na glazbeni život Hrvata, a posebice ćemo izdvojiti Čeha. Jedan od najpoznatijih je Fran Lhotka rođen u malom mjestu Mlada Vožice kraj Praga 25. prosinca 1883. godine. Ovaj skladatelj, dirigent i pedagog je, kao i većina tadašnjih mladih glazbenika, studirao kompoziciju i rog na Konzervatoriju u Pragu¹⁴. 1909. godine dolazi u Zagreb i počinje raditi kao kornist i korepetitor opernog ansambla u Hrvatskom narodnom kazalištu. Nedugo nakon toga postaje profesor na Muzičkoj akademiji, a čak u dva navrata biva i njenim rektorom. Skladao je simfonije, koncerte, kantate, komorna i instrumentalna djela, ali posebno je zanimanje pokazao za glazbenim kazalištem. „On je, uz Krešimira Baranovića, pionir suvremenog baleta¹⁵ u Hrvatskoj, jedan od njegovih utemeljitelja i najznačajnijih predstavnika“ (Andreis, 1974: str. 315). Uz balete, Lhotka je skladao i operna djela, pa tako imamo operu *Minka* nastalu 1920. godine. *Minka* je opera u tri čina praizvedena

¹⁴ Jedan od profesora bio mu je i Antonín Dvořák.

¹⁵ Najpoznatiji i najuspjeliji balet Frana Lhotke je *Davo u selu* nastao 1935. godine.

14. ožujka 1918. godine pod ravnanjem dirigenta Milana Sachsa. Daleko poznatije Lhotkino operno djelo je *More*, glazbena vizija u dva čina i tri slike nastala na libreto Milutina Cihlara Nehajeva i stihove Vladimira Nazora. *More* je praizvedeno 29. listopada 1920. godine u Hrvatskom narodnom kazalištu pod ravnanjem Krešimira Baranovića. „Lhotka je *More* zamislio kao svečanu predstavu, koja bi se poput Smetanine *Libuše* prikazivala samo na svečane zgode, pa je zbog toga i njezinu formu prilagodio više oratorijskom tipu“ (Kovačević, 1960: str. 249). Andreis (1974) navodi da sadržaj opere predstavlja dolazak Hrvata na more te da je glazba zasnovana na folklornim elementima. Lhotkine skladbe su prepoznatljive po svojoj preglednosti i jasnoći, bogatoj primjeni disonanci te maestralnoj instrumentaciji. Fran Lhotka je preminuo 26. siječnja 1962. godine u Zagrebu.

SLIKA: Fran Lhotka

Prema: <http://www.enciklopedija.hr/Natuknica.aspx?ID=36322>

Hrvatski skladatelj Krsto Odak je rođen 20. ožujka 1888. godine u Siveriću kraj Drniša. Obitelj je željela da Krsto postane franjevac te je 1911. godine otišao u München na studij teologije. Prije odlaska u inozemstvo Odak je prve glazbene korake stekao učeći glazbu kod privatnih učitelja. Nedugo nakon dolaska u München upisao je kompoziciju i orgulje kod Patera Hartmanna, ali zbog početka Prvog svjetskog rata prekida školovanje. Nakon rata upisuje Konzervatorij u Pragu gdje završava studij kompozicije. Za vrijeme studija njegovo djelo *Sonata za violinu i klavir* osvaja prvu nagradu. Vraća se u domovinu te predaje na Muzičkoj

akademiji u Zagrebu od 1922. do 1961. godine. Andreis (1974) navodi da se u Odakovim djelima može zamijetiti sklonost nacionalnom stilu te folklornim utjecajima i suvremenim izražajnim sredstvima. Glavno izražajno sredstvo mu je melodija, a glazba mu ostaje uglavnom u okvirima tonaliteta ili starocrkvenih ljestvica. Odak je skladao solističku, orkestralnu, komornu i filmsku glazbu, a posvetio je tri opere i dva baleta glazbenom kazalištu. „Opera *Dorica pleše* jedinstveno je djelo u povijesti hrvatske i jugoslavenske opere. Prilično jednostavna radnja tog djela zbiva se u Međimurju, a glazba je sva satkana iz međimurskih narodnih napjeva“ (Andreis, 1974: str. 319). *Dorica pleše* je narodna opera u tri čina nastala na libreto Đure Vilovića 1933. godine. 16. svibnja 1934. godine praižvedena je u Hrvatskom narodnom kazalištu pod ravnanjem Jakova Gotovca, a u režiji Aleksandra Biničkog. „Važnu ulogu povjerio je Odak zborovima. Tretirajući ih gotovo na oratorijski način, on je s njima postigao izvanredne efekte, koji se posebno ističu. Zadaća orkestra svodi se uglavnom na pratnju, ali je Odak kombinacijama instrumentalnih boja znao ostvariti i uspjele ugođaje i potrebne kontraste, koji donekle nadomještaju slabosti libreta“ (Kovačević, 1960: str. 348). Deset godina kasnije Odak sklada svoju drugu operu. *Konac svijeta* je komična opera u tri čina skladana na libreto Marka Foteza. Prema Kovačeviću (1960) Odak je posebnu pažnju posvetio orkestru za razliku od prve opere. Radnja se isprepliće oko dubrovačkih *karocjera*¹⁶ te zabranjene ljubavi mladog para. Glavni element opere je motiv akceleracije koji dočarava približavanje kometa. Nadalje, 1953. godine Odak je napisao radio-operu¹⁷ u jednom činu pod nazivom *Majka Margarita*. Libreto je djelo Vojmila Rabadana, a opera je praižvedena u koncertnom obliku 25. ožujka 1955. godine na javnoj emisiji Radio-Zagreba pod vodstvom dirigenta Mladena Jagušta. „U ovoj kratkoj operi Odak je ponovo posegnuo za motivom o moru, koji se često susreće u njegovim djelima. To je poetična legenda o zlosretnoj majci Margariti iz vremena, kad su naši ljudi na obalama Jadrana gradili utvrde, da budu čuvari nezavisnosti i slobode“ (Kovačević, 1960: str. 354). Krsto Odak je preminuo 4. studenoga 1965. godine u Zagrebu.

Božidar Širola je uz Antuna Dobronića jedan od najplodnijih hrvatskih skladatelja. Uz komponiranje, Širola je bio muzikolog i pedagog. Rođen je 20. prosinca 1889. godine u Žakanju kraj Karlovca. Prvotno je završio studij fizike i matematike u Zagrebu, a potom je studirao muzikologiju u Beču gdje je i doktorirao 1921. godine. Paralelno je kompoziciju učio privatno kod Ivana Zajca. „Djelotvoran na svim glazbenim područjima, Širola je odmah s početka

¹⁶ *Karocjeri* su vozači kočija u Dubrovniku.

¹⁷ Radio-opera je vrsta opere koja je napisana kako bi se izvodila na radiju. Uglavnom kraće traju od scenskih opera. U Hrvatskoj su radio-opere pisali, uz Krstu Odaka, Ivo-Lhotka Kalinski te Dragutin Savin.

prigrlio smjernice nacionalnog stila. No nije on pristupao glazbenom folkloru samo zato da prouči njegova obilježja i stavi ih u službu svoje umjetnosti; njega su folklorne pojave zanimala i kao objekt znanstvenog istraživanja“ (Andreis, 1974: str. 321). Skladao je vokalno-instrumentalna djela, orkestralna djela, balete, komornu glazbu, oratorije te opere. Prvu svoju operu *Stanac Širola* sklada 1915. godine prema komediji Marina Držića. Ova glazbena groteska u jednom činu je praižvedena 29. listopada 1915. godine u Hrvatskom narodnom kazalištu u Zagrebu. Međutim, 1933. godine Širola nanovo instrumentira ovu operu zbog preglasnog orkestra u pojedinim dijelovima te se nova verzija opere izvodi 3. listopada 1936. godine.

SLIKA: Božidar Širola

Prema: <http://www.enciklopedija.hr/Natuknica.aspx?ID=59596>

„Ponirući u bit hrvatskog folkloru i otkrivajući njegove skrivene zakonitosti, Širola je ne samo u izvrsnim obradbama, nego i u originalnim kompozicijama – i to bez doslovnog citiranja – znao pogoditi specifičnosti narodnog izražaja. Kod toga se nije ograničavao samo na jedno folklorno područje, već je s podjednakim uspjehom primjenjivao i muzička obilježja iz različitih krajeva“ (Kovačević, 1977: str. 504). Upravo na temelju primorskog života napisao je svoju drugu operu *Citara i bubanj* ili *Neobični svatovi*. Ova komična opera u tri čina nastala je na libreto Velimira Deželića inspiriranog prema pripovijesti Vjenceslava Novaka. *Citara i bubanj* je praižvedena 22. studenoga 1930. godine na daskama Hrvatskog narodnog kazališta u Zagrebu pod ravnanjem Krešimira Baranovića. Prema Kovačeviću (1960) zbor je aktivni

sudionik radnje prije svega kod prikaza narodnih običaja. U djelu je rješavao problem deklamacije¹⁸ u folkloru te zbog toga ova opera zauzima posebno mjesto u hrvatskom opernom stvaralaštvu, ali ujedno predstavlja i jedno od najboljih Širolinih djela. Nedugo zatim sklada svoju treću komičnu operu u jednom činu pod nazivom *Grabancijaš* nastalu 1935. godine na libreto Velimira Deželića mlađega. Praizvedbu opere 3. listopada 1936. godine u Hrvatskom narodnom kazalištu dirigirao je Lovro Matačić. *Grabancijaš* predstavlja stari lik kajkavske književnosti koji se prvi puta spominje u komediji Tita Brezovačkog *Matijaš Grabancijaš Dijak*. Opera obiluje velikim brojem arija te većih ansambala. „Osobitost je i u tome, što Širola zaposluje samo muški zbor, a baletu daje prilike, da u vražjem plesu ostvari grotesknu stilizaciju drmeša, dučeca¹⁹, starog sita i drugih folklornih kola i poskočnica iz kajkavskih krajeva“ (Kovačević, 1960: str. 459). Također, Širola je autor i opere *Mladi gospodin* nastale 1940. godine prema noveli Augusta Šenoae, ali ta je opera ostala neizvedena. Nadalje, Širola je napisao još jednu operu na stihove Augusta Šenoae, a radi se o operi *Kameni svatovi*. Ova opera je nastala 1954. godine te je i ona ostala do danas neizvedena. Božidar Širola će ostati upamćen kao plodonosan skladatelj, publicist, kritičar i pedagog. Preminuo je 10. travnja 1956. godine.

Ivo Parać je hrvatski skladatelj i pjesnik rođen 24. lipnja 1890. godine u Splitu. Svu glazbenu naobrazbu stekao je u Italiji. Studij kompozicije završio je na *Liceo musicale Rossini* u Pesaru te se vratio u Split gdje je ostao do kraja života. Andreis (1974) navodi da se Parać u prvom dijelu skladateljskog života koristio uglavnom talijanskim stihovima i tekstovima, a u drugom razdoblju inspiracija su mu isključivo hrvatski tekstovi i folklor. Skladao je orkestralna i komorna djela, zbarske skladbe, madrigale, motete i operu. Njegova jedina opera jest *Adelova pjesma* nastala 1940. godine na libreto sastavljen prema epu Luke Botića *Bijedna Mara* koji je bio inspiracija i njegovom suvremeniku Josipu Hatzeu za njegovu operu *Adel i Mara*. Ova muzička drama sastoji se od tri čina te je praizvedena 7. lipnja 1941. godine u Hrvatskom narodnom kazalištu u Zagrebu. Kovačević (1960) ističe kratke motive prožete cijelim prizorima koji dovode do ostanatnih pomaka i sekvenci. Orkestar je uglavnom u ulozi pratnje iako ima dva nastupa samostalno. „Utemeljeno i na vagnerijanskim načelima karakterizacije putem *lajtmotiva*, to Paraćevo djelo često odaje blizinu folklorne spontanosti te sposobnosti za stvaranje određenih ugođaja uz pomoć orkestralnih boja kao i prikladnih recitativno-arioznih okvira“ (Andreis, 1974, str. 332). Ivo Parać je umro 4. prosinca 1954. godine u Splitu.

¹⁸ Deklamacija je umjetnost recitiranja.

¹⁹ Dučec je narodni ples iz Posavine kojemu su osnovni koraci skokovi uvis. Pleše se u 4/8 mjeri uz tamburašku pratnju.

Jedan od najistaknutijih skladatelja novog nacionalnog smjera je Krešimir Baranović. Ovaj skladatelj i dirigent je rođen 25. srpnja 1894.godine u Šibeniku, a svoje prve glazbene korake napravio je u Zagrebu gdje je učio teoriju i glasovir te naknadno rog u klasi Frana Lhotke. Potom je upisao kompoziciju na Muzičkoj akademiji u Beču. Bio je iznimno uspješan kao dirigent Opere Hrvatskog narodnog kazališta u Zagrebu, Opere u Bratislavi te Beogradske filharmonije. „Zahvaljujući Baranovićevim uzornim izvedbama i zalaganju, mnogi su domaći kompozitori doživjeli svoje prve afirmacije i u kazalištu i na koncertnom podiju (Kovačević, 1960: str. 19). Uz dirigentsku karijeru, Baranović je bio plodan na području scenske²⁰ i vokalno-instrumentalne glazbe. „Stilske značajke Baranovićeve stvaralaštva temelje se na folklornom izrazu, ponajviše Hrvatskog zagorja, te Mediterana. Majstor je virtuozne, blještave orkestracije“ (Njirić, 1983).

SLIKA: Krešimir Baranović

Prema: <http://www.enciklopedija.hr/Natuknica.aspx?ID=5818>

Svoju prvu operu *Striženo-košeno* napisao je 1932. godine. Ova narodna opera u pet slika doživjela je 4. svibnja iste godine i svoju praizvedbu u Hrvatskom narodnom kazalištu u Zagrebu pod Baranovićevim ravnanjem. Libreto za komičnu operu preuzeo je iz narodne priče hrvatskog pjesnika Gustava Krkleca. „Spretnim izmjenjivanjem ljubavno-lirskih i humoristično-grotesknih elemenata njemu je uspjelo ostvariti skladbu cjelinu, koja se temelji na muzičkom folkloru, protkanom originalnim zamislima i majstorskom obradbom. Kao i

²⁰ Balet *Licitarsko srce* (1923) smatra se temeljem modernog hrvatskog baleta.

uvijek kod Baranovića, i ovdje se ističe bujna i sočna instrumentacija, puna rafiniranih efekata i inventivnih rješenja, koji izvrsno podcrtavaju pojedine momente na pozornici“ (Kovačević, 1960: str. 23). Uvertira opere je postigla izuzetan uspjeh i van granica države zbog svoje živahnosti i karakterističnih tema koje su poveznica s glavnom radnjom opere. Nadalje, 1942. godine Baranović sklada još jednu komičnu operu u tri čina pod nazivom *Nevjesta od Cetingrada*. Libreto je napisao Marko Fotez prema noveli Augusta Šenoa *Turci idu*. Tek nakon devet godina ova opera je doživjela svoju praizvedbu. Bilo je to 12. svibnja 1951. godine u Beogradu u Narodnom pozorištu ponovno pod vodstvom samog Baranovića. Ovaj puta Baranović se nije oslanjao na folklor jer to radnja opere nije zahtijevala. „Pokazalo se, međutim, da Baranović i internacionalnim muzičkim govorom znade vrlo dobro oblikovati zanimljivu muziku i podcrtati karakteristične momente u radnji“ (Kovačević, 1960: str. 24). Krešimir Baranović je preminuo 17. rujna 1975. godine u Beogradu.

Jedan od najistaknutijih skladatelja koji su odigrali važnu ulogu u razvoju hrvatske glazbe u domovini i van nje jest Jakov Gotovac. Rođen je 11. listopada 1895. godine u Splitu u trgovačkoj obitelji zbog koje nakon završene gimnazije upisuje Pravni fakultet u Zagrebu. Međutim, vrlo brzo se potpuno posvećuje svojoj jedinoj istinskoj ljubavi – glazbi. Prve glazbene poduke je dobio od Frane Meneghella-Dinčića koji ga je učio sviranju violončela. Harmoniju mu je predavao Antun Dobronić, a instrumentaciju i dirigiranje Ćiril Metod Hrazdira. Bio je povremeno na podukama kod Josipa Hatzea iz kompozicije te Vjekoslava Rosenberga-Ružića iz kontrapunkta. Djelovao je kao korepetitor i operni dirigent Hrvatskog narodnog kazališta u Zagrebu, ali i kao voditelj mnogih ondašnjih pjevačkih društava²¹. „Čvrsto vezan uz tonalnost kasnoromantičnih vremena, ne izbjegavajući ni oporost disonance, Gotovac je izgradio glazbeni jezik izvornih crta, koji je u njegovim nauspjelijim djelima značio stvarno obogaćenje hrvatske glazbe između dva rata i opravdanje nacionalnoga glazbenog pravca kao (tada) jedinoga perspektivnog skladateljskog puta u Hrvatskoj“ (Andreis, 1974: str. 340). Gotovac je pisao uglavnom djela za orkestar, pjevače i zbor u kojima susrećemo folklorne motive Hrvatske, ali i motive folklora drugih južnoslavenskih naroda. „Težište je Gotovčeva glazbenog izričaja na melodici, bilo da je zasniva na jednostavnoj glazbenoj zamisli poput narodnog napjeva ili je oblikuje prema načelima umjetničke glazbe, ali redovito s izrazitom mediteranskom pjevnošću; mjestimice se u njegovoj melodici naziru i utjecaji talijanskog opernog stila. Bogatu melodijsku invenciju sjedinjuje s izrazitim ritmičkim pulsiranjem“ (Škunca, Ajanović-Malinar, 2002).

²¹ S akademskim pjevačkim društvom *Mladost* je odlazio na brojne uspješne turneje diljem domovine i inozemstva.

SLIKA: Jakov Gotovac

Prema: <http://www.enciklopedija.hr/Natuknica.aspx?ID=22846>

Glazbenom kazalištu podario je prvo djelo²² 1928. godine, a dvije godine kasnije napisao je svoju prvu operu. *Morana* je romantična opera u tri čina praižvedena 29. studenoga 1930. godine u Brnu²³ u Zemaljskom kazalištu pod ravnanjem dirigenta A. Balatke. U Hrvatskoj je opera praižvedena 3. listopada 1931. godine pod vodstvom Gotovca. Libreto je napisao bosanski književnik Ahmed Muradbegović. Kovačević (1960) ističe zbor koji nekoliko puta ima glavnu ulogu u radnji opere. Razvijenim ritamskim obrascima Gotovac je prikazao različita raspoloženja, a jedina zamjerka na operu je pomalo naivan i nelogičan libreto. Glavni likovi radnje su Morana i Bojan koji se vole te Govedarka koja ima plan rastaviti njihovu ljubav. Morana i Bojan bježe u goru kako bi mogli živjeti i slaviti svoju ljubav na miru, ali Govedarka uvjerava narod da ih kamenuju jer žive u grijehu. U zadnji čas dolazi gajdaš Gojen i ispriča istinu vezanu za Govedarku i njene planove te Morana i Bojan ipak ne bivaju kamenovani nego se zaručuju pred narodom.

1935. godine Gotovac piše svoje najpopularnije i najvrjednije glazbeno-scensko djelo koje se i danas izvodi na kazališnim daskama diljem svijeta, ali i domaćih nacionalnih kazališta²⁴. *Ero s onoga svijeta* je komična opera u tri čina nastala na libreto Milana Begovića,

²² Prvo Gotovčevo glazbeno-scensko djelo je *Dubravka* – scenska glazba za pastirsku igru za mješoviti zbor i orkestar.

²³ To je prvi slučaj da je jedna hrvatska opera praižvedena na stranom (češkom) jeziku i u inozemstvu.

²⁴ *Ero s onoga svijeta* ima više od tri tisuće izvedbi u Hrvatskoj i inozemstvu.

a praizvedena je 2. studenoga 1935. godine u Hrvatskom narodnom kazalištu u Zagrebu. *Ero s onoga svijeta* je postao zaštitni znak hrvatske opere u kojem su prikazani plesovi i pjesme Hrvatske, pri čemu su libreto i glazba idealno spojeni za razliku od prethodnog opernog djela. Libreto opere je preveden na bugarski, češki, engleskim njemački, talijanski, finski, mađarski slovački i slovenski jezik. Radnja opere se zbiva oko Miće koji se predstavlja Đuli kao siromašni Ero s onoga svijeta kako bi bio siguran da ga ona neće voljeti samo zbog njegovog bogatstva. Iako je uspio zavarati mnoštvo likova, Miću razotkrivaju te saznaju da je bogati gazda u susjednom selu. Usprkos tome, Đula i Mića nastavljaju svoju ljubav uz pjesmu i veselje. „Literarno dotjeraniji dramski tekst, nabijen komikom situacija i replika, nadahnuo je Gotovca da živopisno i realistično uobličiti suprotstavljene karaktere i komične zaplete, preplećući lirski raspjevane arije zaljubljenih protagonista s humoristički, katkad i groteskno obojenim napjevima komičnih likova. Melodika je pučki jednostavna, pjevna, dopadljiva, mjestimice preuzeta iz folklornog blaga, recitativi se stapaju s ritmikom i akcentuacijom govora, nastupi zbora vješto su utkani u dramsko zbivanje, a čitav glazbeno-dramski tok odvija se u neprekidnoj dinamičnoj gradaciji do velebne završnice – kola, sa solistima, zborom i plesačima“ (Škunca, Ajanović-Malinar, 2002).

SLIKA: Prikaz plesača koji plešu Završno kolo u trećem činu opere.

Prema: <http://kudzfilipdevic.com/wp-content/uploads/2017/04/Zavr%C5%A1no-kolo-iz-opere-%E2%80%9EEro-s-onoga-svijeta%E2%80%9C.jpg>

Gotovac je svoju sljedeću operu napisao 1944. godine. *Kamenik* je glazbena tragedija u tri čina nastala na libreto Marka Foteza i Rikarda Nikolića, a praizvedena je 17. prosinca 1946. godine u Zagrebu. U njoj je Gotovac pokušao prikazati socijalnu problematiku onog vremena, ali bezuspješno. Nadalje, 1951. godine je napisao povijesno-glazbenu dramu u tri dijela na libreto književnika Darka Anđelinovića. Po broju orkestralnih dionica i veličine partiture *Mila Gojsalića* je najopsežnije Gotovčevo djelo praizvedeno 18. svibnja 1952. godine u Hrvatskom narodnom kazalištu u Zagrebu pod njegovim vodstvom. „U *Mili Gojsalića* Gotovac je krenuo

drukčijim putem, nego u svojim ranijim scenskim djelima. Napuštajući svijet raspjevane kantilene iz *Morane* i duhovita čarkanja iz *Era s onoga svijeta*, on je posegao za novom, historijskom tematikom, koja je nametala i novi muzički govor“ (Kovačević, 1960: str. 176). Radnja opere se temelji na slavlju zaruka Mile i Petra koje se nenadano prekida zbog vijesti o provali Turaka. Vođa Turaka, Mehmed Topan-paša, traži od naroda Milu za svoju ženu te obećava da ih neće napasti. Mila svjesno odlučuje spasiti narod te odlazi Mehmedu te bakljom zapali Topanov tabor. Tim činom omogućuje svom narodu pobjedu, ali i svjesno odlazi u herojsku smrt. „Premda *Mila Gojsalića* svojom umjetničkom vrijednošću nije dostigla *Era s onoga svijeta*, ona predstavlja važan prilog našoj opernoj tvorbi i to prvenstveno zato, što je u njoj Gotovac posegnuo za junačkim likovima iz naše prošlosti i tako i na opernu pozornicu donio tematiku blisku našoj novoj muzičkoj publici“ (Kovačević, 1960: str. 177). Operna legenda u jednom činu *Dalmaro* nastala je 1958. godine, a praižvedena je tek 20. prosinca 1964. godine. Sadržaj opere se temelji na dolasku Ilira u naše krajeve te nema nikakve poveznice s hrvatskim glazbenim folklorom. „U opernoj jednočinki *Stanac* (1959), prema Držićevoj pokladnoj igri, ponovno oživljava Gotovčev smisao za komiku i oblikovanje južnjački pjevne melodike“ (Škunca, Ajanović-Malinar, 2002). Ovaj operni *scherzo* doživio je svoju praižvedbu 6. prosinca 1959. godine u Hrvatskom narodnom kazalištu u Zagrebu. Iako se ovim djelom Gotovac ponovno okušao u žanru u kojem je dosad imao najviše uspjeha, on ipak nije dostigao umjetničku razinu opere *Ero s onoga svijeta* koja je do danas najveći uspjeh u njegovom stvaralaštvu. Naposljetku, 1969. godine Gotovac je napisao operu-oratorij *Petar Svačić* na libreto Zlatka Tomičića. „Prilagođavajući se jednoličnom pripovjedačkom načinu epskih tekstova, u tim djelima²⁵ napušta raspjevanost operne melodike te prelazi na nizanje duljih, statičkih glazbenih scena približivši se tipu oratorijske opere“ (Škunca, Ajanović-Malinar, 2002). *Petar Svačić* je premijerno izveden tek 30. svibnja 1992. godine u Hrvatskom narodnom kazalištu u Zagrebu. Jakov Gotovac, autor čak sedam opera, preminuo je 16. prosinca 1982. godine u Zagrebu.

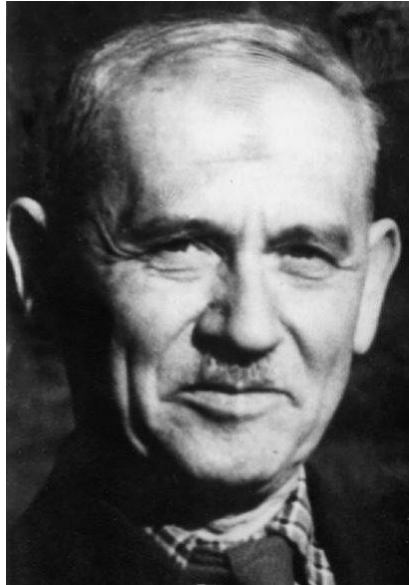
Sljedeći skladatelji su također dali svoj doprinos hrvatskom opernom stvaralaštvu, a prvi od njih je Lujo Šafranek-Kavić. Ovaj hrvatski skladatelj i glazbeni kritičar je rođen 12. listopada 1882. godine u Zagrebu. Prvu glazbenu naobrazbu stekao je u Hrvatskom glazbenom zavodu u Zagrebu, a kasnije je bio učenik Franje Dugana, Vatroslava Kolandera i Andre Mitrovića. „Odgojen u duhu kasne romantike, Šafranek-Kavić nije mogao, osobito ne u scenskim radovima, usprkos želji i nastojanju, prekinuti s tradicijom i krenuti stopama svojih mlađih

²⁵ Povijesne teme uglazbio je u *Mili Gojsalića* i *Petar Svačić*.

suvremenika, koji su ispravno shvatili ulogu folkloru u muzičkom nacionalizmu“ (Kovačević, 1960: str. 441). Njegovo najuspjelije glazbeno-scensko djelo je *Hasanaginica*, glazbena drama u tri čina. *Hasanaginica* je nastala 1921. godine na libreto Milana Ogrizovića, a praizvedena je 15. travnja 1924. godine u Hrvatskom narodnom kazalištu u Zagrebu. Nadalje, njegova druga opera *Medvedgradska kraljica* nastala je 1925. godine na libreto Slavka Batušića. Praizvedena je 29. rujna 1927. godine također u Zagrebu pod vodstvom dirigenta Oskara Jozefovića. U ovoj operi u tri čina prikazuje se legenda o okrutnoj gospodarici Medvedgrada. „U namjeri da stvori narodnu operu, tipičnu za prigorsko-hrvatski ambijent, Šafranek-Kavić je muziku stilizirao u duhu muzičkog folkloru, unoseći u nju doslovne citate iz Prigorja, Zagorja i Međimurja, kao i elemente iz poznate *Pavlinске pjesmarice* iz XVII. stoljeća“ (Kovačević, 1960: str. 443). Lujo Šafranek-Kavić preminuo je 18. srpnja 1940. godine u Zagrebu.

Josip Mandić je hrvatski skladatelj rođen 4. travnja 1884. godine u Trstu, a preminuo je 5. listopada 1959. godine u Pragu gdje je i živio većinu svog vremena. „U početku privržen nacionalnom smjeru, priklonio se kasnije suvremenim zapadnoevropskim strujanjima“ (Andreis, 1974: str. 364). Sa samo osamnaest godina napisao je svoju prvu operu *Petar Svačić* koja je praizvedena 15. siječnja 1904. godine u Ljubljani te je doživjela veliki uspjeh. Mandić je u privatnom životu imao mnoge probleme s tadašnjom vlasti te je bio nerijetko u zatvoru. „Obitelj nakon njegove smrti uspijeva pobjeći u Beč, i tu u jednoj starinskoj škrinji Merkaš nalazi partituru *Mirjane*, praizvedene s velikim uspjehom u Olomoucu u Češkoj 20. veljače 1937. i radijski prenesene“ (Barbieri, 2008). *Mirjana* je opera u tri čina s prologom nastala na libreto prema drami *Večnost* Branislava Nušića koji su prilagodili František Jelinek, Max Brod i Josip Mandić. Mandić je autor i opere u tri čina pod nazivom *Kapetan Niko* koja je ostala neizvedena.

Josip Andrić je hrvatski pripovjedač, pjesnik, jezikoslovac, melograf i skladatelj rođen u Bukinu kod Bačke Palanke 14. ožujka 1894. godine. Ovaj svestrani intelektualac glazbu je učio u Požegi i Pragu. „Proučavao je narodnu glazbu i melografski skupio oko 2000 narodnih melodija po Bačkoj, Srijemu, Slavoniji i otoku Hvaru“ (Mihanović, Njikoš, 1983). Napisao je prvu bunjevačku operu pod nazivom *Dužijanica* 1953. godine na vlastiti libreto. Ova narodna opera u dva čina s međuigrom prazvedena je 29. travnja 1953. godine u subotičkom Narodnom pozorištu. Ostale Andrićeve opere su *Otmica Šijakinje* nastala 1954. godine na libreto Franje Cirakija te *Raspršeno kolo* skladano 1955. godine na libreto Viole Marinović. Josip Andrić je preminuo 7. prosinca 1967. godine u Zagrebu.

SLIKA: Josip Andrić

Prema: <http://www.enciklopedija.hr/Natuknica.aspx?ID=2619>

Žiga Hirschler je glazbeni kritičar i skladatelj rođen u Trnovitici 21. ožujka 1894. godine. Glazbenu naobrazbu stekao je u glazbenoj školi Hrvatskog glazbenog zavoda u Zagrebu gdje je studirao kompoziciju u klasi Vjekoslava Rosenberga-Ružića. „U njegovu skladanju razlučuju se dva stilska smjera koja se vremenski prepleću. U prvom je pod utjecajima stranih uzora i kasnoromantičkih stilskih odrednica, pa ne izlazi iz granica tonalnosti, dok je u drugom tragao za nacionalnim izrazom“ (Pintar, 2002). Autor je tri opere od koje dvije nisu izvedene, a to su *Mara* i jednočinka *Bolonjska noć*²⁶. Jedina izvedena opera je *Fiorentinska noć* nastala na libreto Eustahija Jurkasa. Ova operna jednočinka praizvedena je u Osijeku 24. travnja 1926. godine. Žiga Hirschler je uhićen te ubijen u jasenovačkom logoru 1941. godine.

Jedan od najistaknutijih hrvatskih skladatelja jest Ivo Tijardović. Tijardović je rođen 18. rujna 1895. godine u Splitu gdje je i započeo svoju glazbenu karijeru kao dirigent, scenograf, koreograf, redatelj i naposljetku skladatelj Narodnog kazališta. „Njegova je melodika prožeta elementima mediteranskog, posebno splitskog folkloru, čime on vrlo sretno podvlači lokalni kolorit i daje čvrste glazbene obrise“ (Andreis, 1974: str. 365). Poznat i priznat je po svojim operetama²⁷, ali podario je glazbenom kazalištu i tri opere. 20. siječnja 1951. godine praizvedena je njegova prva opera u tri čina pod nazivom *Dimnjaci uz Jadran* na daskama Hrvatskog narodnog kazališta u Zagrebu pod ravnanjem Berislava Klobučara. Tijardović se u ovoj operi potpisuje i kao kompozitor i kao libretist. Ova sorealistička opera je prva opera u kojoj je prikazana ondašnja hrvatska stvarnost, ali nije imala previše uspjeha. Nadalje,

²⁶ *Bolonjska noć* je komički scherzo iz opernog diptiha *Dvije renesansne noći*.

²⁷ Autor je osam opereta od kojih je najpopularnija *Mala Floramye* (1926) i *Spli'ski akvarel* (1928).

Tijardović sklada svoju drugu operu koju je posvetio pomorcu hrvatskog podrijetla. *Marko Polo* je opera u tri čina s prologom i epilogom nastala na libreto Vojmila Rabadana, a praizvedena 3. prosinca 1960. godine u Hrvatskom narodnom kazalištu u Zagrebu. „Premda je u muzici primijenio suvremena kompozicijska sredstva, osobito u razrađivanju dramatskih i recitativnih dijelova partiture, Tijardović je na čvornim točkama radnje, dakle u statičkim momentima, u kojima prevladavaju lirski raspoloženja, zadržao široko raspjevanu melodiku kao glavno izražajno sredstvo“ (Kovačević, 1960: str. 492). Posljednja njegova opera *Dioklecijan* nastala je 1963. godine. *Dioklecijan* je opera u četiri čina pisana u stilu klasične francuske opere na libreto Branka Radice. Nakon gotovo pola stoljeća ova opera je praizvedena 6. prosinca 2012. godine na pozornici Hrvatskog narodnog kazališta u Splitu u izvedbi docenata i studenata splitske Umjetničke akademije. „Naime, u *Dioklecijanu* nema ni traga popularnom operetnom izričaju po kojima javnost, pa i ona glazbena, poznaje Tijardovića. *Dioklecijana* krase suvremeni glazbeni jezik kojim tvorca progovara kao predstavnik svoga vremena, a smatrao ga je svojim najboljim djelom“ (Alajberg, 2012). Osim kao skladatelj, Tijardović se istaknuo kao intendant splitskog i zagrebačkog kazališta, a ostaje upamćen i kao prvi predsjednik Hrvatskog društva skladatelja. Ivo Tijardović je preminuo 19. ožujka 1976. godine u Zagrebu.

Juraj Stahuljak je još jedan hrvatski skladatelj, orguljaš, zborovođa i pedagog koji se okušao u skladanju opere. Rođen 16. srpnja 1901. godine ističe se posebno po svojem opusu komorne glazbe. „Njegova djela izrazito romantičke izražajnosti temelje se pretežno na obilježjima narodnog melosa“ (Kovačević, 1977: str. 438). 1936. godine sklada svoju prvu i jedinu operu u tri čina pod nazivom *Ris – kolo*²⁸ koja je ostala neizvedena.

3.3. HRVATSKI SKLADATELJI TIJEKOM I NAKON 2. SVJETSKOG RATA

Cijela Europa je bila uzdrmana drugim velikim ratom u istom stoljeću, ali to nije previše utjecalo na stil kojim su skladali naši skladatelji. „Na propagiranje i zagovaranje smjernica nacionalnog stila u Hrvatskoj (i Jugoslaviji) vjerojatno je tada utjecala i okolnost što je nakon rata nacionalni glazbeni smjer u zemljama socijalističkog uređenja, osobito slavenskim, bio i sa službene strane istican kao onaj koji najpotpunije osigurava tijesnu povezanost umjetnika i njegova stvaranja s narodom“ (Andreis, 1974: str. 372). Andreis (1974) navodi i da su se nešto kasnije umjetnici drugačije odnosno smjelije počeli izražavati. Folklorna građa je bila iscrpljena

²⁸ U različitoj literaturi ova se opera spominje i pod nazivom *Vražji krug*.

te su se okrenuli novim glazbenim izričajima koja je donijela europska avangarda²⁹. Veliki korak u mijenjanju glazbenog smjera učinjen je također i utemeljenjem Muzičkog biennala u Zagrebu 1961. godine. To je festival suvremene glazbe na kojem su praizvedena mnogobrojna djela stranih skladatelja, ali i hrvatskih.

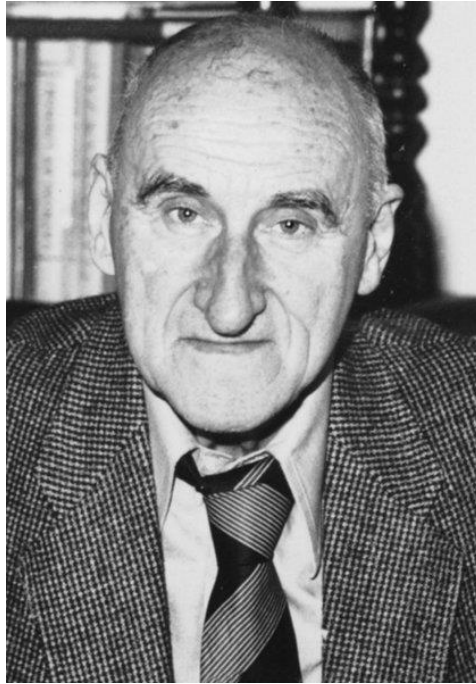
Boris Papandopulo je jedan od najpoznatijih skladatelja u vremenu prije 2. svjetskog rata i nakon. Rođen je 25. veljače 1906. godine u Bad Honnefu u obitelji koju je kroz povijest oduvijek pratila glazba. Maja Strozzi-Pečić, Papandopulova majka, bila je cijenjena europska operna pjevačica uz koju je napravio prve glazbene korake. Privatno uči glasovir, a potom odlazi na Muzičku akademiju u Zagrebu gdje studira kompoziciju u klasi Blagoja Berse. Završava i studij dirigiranja na Novom Bečkom konzervatoriju kod Dirka Focka. Andreis (1974) navodi da je Papandopulo nerijetko mijenjao svoj skladateljski stil. Pisao je djela nacionalnog i internacionalnog glazbenog smjera. Bio je ravnatelj i dirigent Opere u Zagrebu, Rijeci i Sarajevu. Napisao je preko 400 djela za života, a posebno uspješna su mu orkestralna, glasovirska te glazbeno-scenska djela. „Papandopulov opus, jedan od najvećih u cjelokupnoj hrvatskoj glazbenoj povijesti, ne samo opsegom nego i umjetničkom vrijednošću snažno je obilježio hrvatsku glazbenu umjetnost XX. st.“ (Krpan, 2016). Boris Papandopulo autor je osam opera ako uračunamo opernu burlesku *Lopov i džentlmen* (1964.) i nedavno pronađenu muzičku komediju *Noć u kampingu*, koje su obje ipak bliže mjuziklu nego operi. Prva Papandopulova opera je *Amfitrion* praizvedena 1940. godine u Zagrebu. *Amfitrion* je komična opera u tri čina i šest slika nastala na libreto Mije Štimca. Nažalost, brojna Papandopulova djela su izgubljena te je od ove opere ostala sačuvana samo uvertira. Nadalje, Papandopulo je 1935. godine napisao svoje ponajbolje glazbeno-scensko djelo. *Sunčanica* je romantična opera u tri čina praizvedena 13. lipnja 1942. godine u Hrvatskom narodnom kazalištu u Zagrebu pod ravnanjem samog skladatelja. „Libreto te romantične opere, čija se radnja odvija početkom 17. stoljeća u Bosni, napisao je Marko Soljačić posluživši se ulomkom glasovita epa *Osman* Ivana Gundulića. Siže radnje govori o prelijepoj djevojci Sunčanici koja pripada staroj vladarskoj lozi te peripetijama i dogodovštinama oko njezina spašavanja od turskoga ropstva“ (Palmić, 2009).

²⁹ U djelima hrvatskih skladatelja može se pronaći proširena tonalnost, politonalnost, atonalnost, dodekafonija, serijalnost, aleatorika, ali i nova glazbena notacija.

SLIKA: Kazališna cedulja s praižvedbe *Sunčanice*.
Prema: <http://www.klasika.hr/index.php?p=article&id=268>

1955. godine Papandopulo sklada svoju treću operu pod nazivom *Rona*. Ova opera iz prosjačkog života u tri čina nastala je na libreto Ferde Delaka prema drami Antuna Leskovca. „Premda libreto pati od nedostataka i mjestimice od neuvjerljivog verbalizma, Papandopulo je u cjelini uspio ostvariti muziku, koja svojom suvremenosti predstavlja značajan prilog razvoju našeg muzičkog kazališta“ (Kovačević, 1960: str. 376). Opera je praižvedena 25. svibnja 1956. godine u Narodnom kazalištu *Ivan Zajc* u Rijeci. „U središtu je lik zanosne i ponosne, ali istodobno svojeglave i prgave Rone, koja predstavlja ljudsku težnju za ljepšim, čovjeka dostojnim životom“ (Barbieri, 2018). Nadalje, 1979. godine sklada komornu operu *Kentervilski duh* nastalu na libreto Nenada Turkalja prema motivima istoimene pripovijetke Oscara Wildea. 5. lipnja iste godine je praižvedena u Hrvatskom narodnom kazalištu u Osijeku. Godinu dana nakon ove komorne opere piše komičnu operu u dva dijela. *Požar u operi* je nastala na libreto Fadila Hadžića, a praižvedena je 12. travnja 1983. godine u Hrvatskom narodnom kazalištu u Zagrebu. Papandopulo je napisao i fantastičnu operu naziva *Madame Buffault* 1972. godine koja je svoju praižvedbu doživjela tek 18. travnja 2015. godine u sklopu svečanog otvorenja 28. Muzičkog biennala Zagreb. Kao i opera *Kentervilski duh*, *Madame Buffault* je fantastična komorna opera u kojoj se susreće nešto manji sastav orkestra zbog želje da se sama opera učini jednostavnijom, praktičnijom i lakšom za izvedbu i postavljanje na scenu. Boris Papandopulo je preminuo 16. listopada 1991. godine u Zagrebu.

SLIKA: Boris Papandopulo

Prema: <http://www.enciklopedija.hr/Natuknica.aspx?ID=46514>

Ivan Brkanović je hrvatski skladatelj rođen 27. prosinca 1906. godine u Škaljarima u Boki Kotorskoj. Ovaj pobornik nacionalnog stila studirao je kompoziciju u klasi Blagoja Berse te Frana Lhotke. Bio je operni dramaturg, direktor Zagrebačke filharmonije te profesor kompozicije na Muzičkoj akademiji u Sarajevu. Uglavnom je pisao vokalnu, orkestralnu i glazbeno-scensku glazbu. Brkanović je svoju prvu operu *Ekvinocij* napisao 1945. godine na libreto Tomislava Prpića sastavljenog prema istoimenoj drami Iva Vojnovića. Ova glazbena drama u tri čina praižvedena je 4. listopada 1950. godine u Hrvatskom narodnom kazalištu u Zagrebu pod ravnanjem Berislava Klobučara. Ovo izrazito uspješno djelo karakterizira izvornost sadržaja, melodika te orkestracija kojom je prenosio ambijent i atmosferu opere. „Nedostaci libreta, prepunog suvišnih poetsko-meditativnih apstrakcija, spriječili su donekle uspjeh glazbenih vrijednosti drugog Brkanovićeva glazbeno-scenskog djela, opere *Zlato Zadra* (1955), koju je autor, zasnivajući radnju na prastaraj legendi, oblikovao pretežno oratorijski-statično, oslanjajući se na suvremena načela operne koncepcije“ (Andreis, 1974: str. 391). *Zlato Zadra* je opera u tri čina nastala na libreto Dunje Robić. Praižvedena je 15. travnja 1955. godine u Hrvatskom narodnom kazalištu u Zagrebu pod vodstvom Demetrija Žebrea. „Glavna Brkanovićeva odlika sastoji se u tome, što je on *Zlato Zadra* koncipirao u formi opere-oratorija, dakle na sasvim suvremen način, oslobađajući se naslijeđenih tradicija“ (Kovačević, 1960: str.

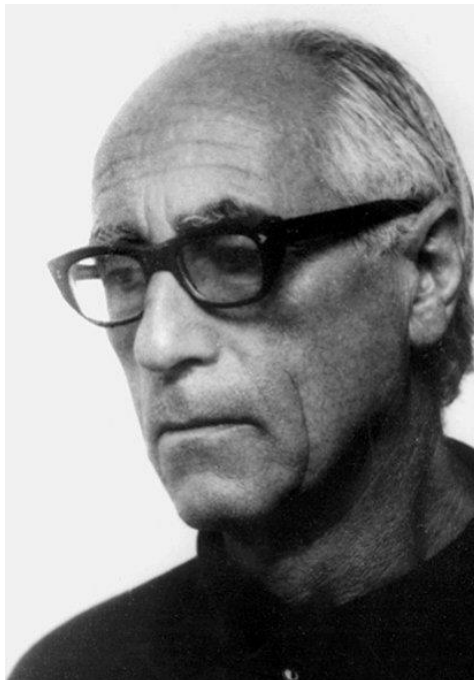
88). Brkanović je napisao glazbenu tragediju u dva dijela pod nazivom *Fedra*, ali ova opera je ostala neizvedena. Ivan Brkanović je preminuo 20. veljače 1987. godine u Zagrebu.

Nikola Hercigonja je skladatelj, glazbeni pedagog i pisac rođen u 19. veljače 1911. godine u Vinkovcima. Kompoziciju je studirao na Muzičkoj akademiji u Zagrebu, a profesori su mu bili Fran Lhotka, Franjo Dugam, Krsto Odak i Blagoje Bersa. „Skladateljsko je ishodište nalazio u »muzičkom jeziku koji je potekao iz zemlje« – folkloru, pa tonski iskaz temelji na fleksijama narodne riječi i dubokim slojevima autohtonog melosa“ (Bergamo, 2002). Godine 1942. sklada glazbenu burlesku u tri čina pod naslovom *Vječni Žid u Zagrebu* na vlastiti libreto prema satiričnoj noveli Augusta Šenoa. „Ja sam operu nazvao *muzičkom burleskom*, ali bi se ona prema karakteru sam muzike i osobito prema njenoj primjeni mogla prije nazvati *muzička montaža*. To bi bolje odgovaralo i zato, što se u njoj izmjenjuju i prepleću razni muzički stilovi svih epoha, koje stoje u nekoj vezi s pojedinim momentima radnje, kao i razni muzički efekti s muzičkim i nemuzičkim sredstvima“ (Hercigonja prema Kovačeviću, 1960: str. 188). Godine 1959. Hercigonja je napisao radio-operu *Mali Hans* koja je praizvedena 1960. godine na Radio Televiziji Beograd. Komična opera-balet *Stavte pamet na komediju* nastala je 1964. godine prema Držićevu *Dundu Maraju*. Nikola Hercigonja je preminuo 7. srpnja 200. godine u Beogradu.

Tihomil Vidošić, skladatelj i dirigent, rođen je 1. srpnja 1902. godine u Boljunu u Istri, a preminuo je 24. siječnja 1973. godine u Zagrebu. Djelovao je kao vojni kapelnik i zbarski dirigent u Zagrebu. 1953. godine piše svoju prvu operu *Pod gorom zelenom*, a 1957. godine sklada glazbenu komediju *Karnevalski capriccio*. „Svoj najviši domet postigao je u komičnoj operi *Stari mladić* na vlastiti libreto (1959), začinjenoj duhovitim dosjetcama i prštavim pošalicama, u kojoj su svi karakteri muzički reljefno obrađeni. Pri tom se Vidošić poslužio kratko nabačenim motivima, specifičnim za istarski muzički govor, što je znatno pridonijelo dočaravanju atmosfere u kojoj se odvija radnja“ (Kovačević, 1977: str. 663). *Stari mladić* je praizveden 10. svibnja 1960. godine u Hrvatskom narodnom kazalištu *Ivan pl. Zajc* u Rijeci pod dirigentskom palicom Borisa Papandopula. Posljednje dvije Vidošićeve opere, *Čempresi i sunce* (1965) i *Paron Roko*, ostale su neizvedene.

Miroslav Magdalenić je hrvatski skladatelj, zborovođa, glazbeni pedagog i teoretičar rođen 14. srpnja 1906. godine u Čakovcu. U svojim djelima je pretežito koristio međimurske narodne napjeve. 1960. godine je napisao svoju jedinu operu *Krapinski sudec* koja je ostala neizvedena. Preminuo je 25. studenog 1969. godine.

Bruno Bjelinski je rođen 1. studenog 1909. godine te je prvi dio života proveo baveći se pravom, a tek kasnije se posvetio glazbi. Kao i mnogi skladatelji, studirao je kompoziciju u klasi Blagoja Berse i Franje Dugana. „Djela Brune Bjelinskog odlikuju se živom ritmikom, originalnom melodikom i zanimljivim harmonijskim jezikom, koji njegovoj muzici podaje pečat suvremenosti“ (Kovačević, 1960: str. 43). Izuzetno plodan skladatelj uglavnom je pokazivao veću sklonost ka instrumentalnoj glazbi, ali podario je nekoliko djela i glazbenom kazalištu. Autor je tri dječje opere: *Pčelica Maja* (1952), *Heraklo* (1969) i *Ružno pače* (1981). 26. lipnja 1972. godine je praizvedena *Močvara*, komorna opera u jednom činu. Bruno Bjelinski je napisao sam libreto za ovu opernu jednočinku. *Zvona*, opera za komorni orkestar, magnetofonsku vrpcu i soliste, nastala je 1972. godine na vlastiti libreto, a praizvedena je 7. prosinca 1975. godine u Hrvatskom narodnom kazalištu u Osijeku. Na vlastiti libreto skladao je i operu *Orfej XX. stoljeća* 1978. godine. Ova opera u dva čina praizvedena je 10. listopada 1981. godine u Beogradu. Godinu dana nakon ove opere skladao je operu u tri čina s epilogom pod naslovom *Slavuj*. Ponovno je Bjelinski autor libreta nastalog prema H. C. Andersenu. *Slavuj* je praizveden 15. studenog 1984. godine u Sarajevu. Bruno Bjelinski je preminuo 3. rujna 1992. godine na otoku Silba te će ostati upamćen kao jedan od najznačajnijih hrvatskih skladatelja 20. stoljeća.

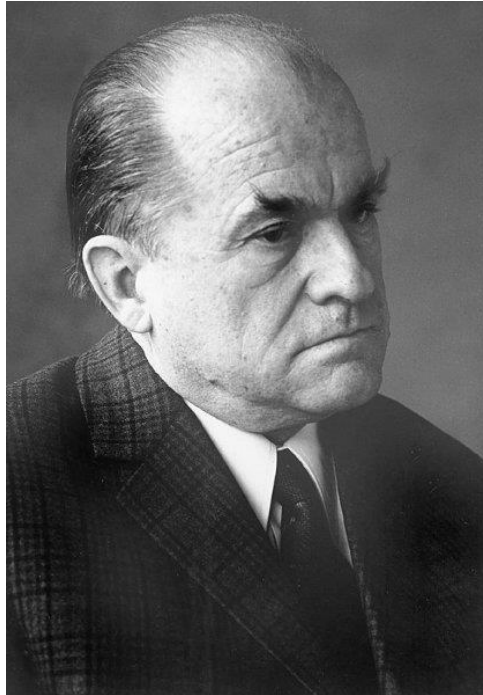
SLIKA: Bruno Bjelinski

Prema: <http://www.enciklopedija.hr/Natuknica.aspx?ID=7984>

Ivo Lhotka-Kalinski je hrvatski skladatelj i pjevački pedagog rođen 30. srpnja 1913. godine u Zagrebu u glazbenoj obitelji³⁰. Studirao je solo-pjevanje i kompoziciju kod Franje Dugana u Zagrebu, a naknadno se usavršavao u Rimu. Za života obnašao je poslove ravnatelja srednje glazbene škole u Splitu te profesora pjevanja na Muzičkoj akademiji u Zagrebu. Njegovo stvaralaštvo možemo podijeliti u dvije faze. U prvoj fazi mu je folklor bio ishodište, a u drugoj počinje skladati suvremenijim skladateljskim tehnikama. Pisao je orkestralna, komorna, klavirska, vokalno-instrumentalna i scenska djela. „U operama jednako uspješno glazbom dočarava različite žanrove, od dramskih do komičnih i apsurdnih. Često bira recitativni stil u vokalnim dionicama, stavljajući time težište na izražajnost teksta, a znatnu ulogu pri ocrtavanju ugođaja i sadržajnih momenata pridaje orkestru“ (Pintar, Vrbanić, 2013). *Pomet, meštar od ženidbe* je prva njegova opera praizvedena 31. listopada 1944. godine u Hrvatskom narodnom kazalištu pod ravnanjem Borisa Papandopula. Ova komična opera u tri čina nastala je na libreto Marka Foteza prema Držićevoj komediji *Dundo Maroje*. Kovačević (1960) ističe kako je Lhotka-Kalinski izvrsnom orkestracijom stvorio jedinstveno operno djelo. Tri godine kasnije sklada povijesnu dramu u tri čina s epilogom *Matija Gubec* u kojoj prikazuje vođu seljačke bune iz 16. stoljeća. Suautor je libreta zajedno s Tomislavom Prpićem i Markom Foteza. Opera je praizvedena 8. svibnja 1948. godine pod vodstvom Berislava Klobučara. Od 1954. do 1958. godine Lhotka-Kalinski piše četiri jednočinke nastale na tekstove Branislava Nušića. Prva u nizu jednočinki je glazbena burleska *Analfabeta* praizvedena 19. listopada 1954. godine u Narodnom pozorištu u Beogradu. *Analfabeta* je radijska opera u kojoj se izruguju općeljudske gluposti. Potom sklada prvu hrvatsku TV operu *Putovanje*. Ova glazbena satira praizvedena je 10. lipnja 1957. godine na radio-televiziji Zagreb te prikazuje težak život činovnika u Srbiji. Druga u nizu TV opera je glazbena groteska *Dugme* praizvedena 21. travnja 1958. godine također na radio-televiziji Zagreb. „*Dugme* je groteska u kojoj Nušić ocrtava ponovno lik činovnika koji ovog puta zbog izgubljenog gumba ne može otići ministru na večeru, a upravo ta večera mogla bi da mu pribavi veze i poznanstva koja će mu unaprijediti karijeru“ (Andreis, 1974: str. 400). Nadalje, sklada svoju treću TV operu simboličnog naziva *Vlast*. *Vlast* je glazbeni portret koja prikazuje ambicije ljudi kojima je bliža obitelj na nekom visokom položaju u politici. Opera je praizvedena 19. listopada 1959. godine u Beogradu. Posljednje operno djelo Lhotke-Kalinskog je opera *Svijetleći grad* nastala 1961. godine. Muzička farsa zatočenika apsurdna je podnaslov ove potpuno atonalne opere. Libreto je napisao Petar Šegedin. „U opernoj jednočinki *Svijetleći grad* (libreto P. Šegedin) apstraktno progovara

³⁰ Otac Ive Lhotke-Kalinskog je skladatelj Fran Lhotka.

o strahovima suvremenoga čovjeka, postizući halucinantnu atmosferu oporošću disonantnoga zvuka“ (Pintar, Vrbanić, 2013). Opera je praizvedena 26. prosinca 1967. godine u Hrvatskom narodnom kazalištu u Zagrebu. Ivo Lhotka-Kalinski preminuo je 29. siječnja 1987. godine u Zagrebu.

SLIKA: Ivo Lhotka-Kalinski

Prema: <http://www.enciklopedija.hr/Natuknica.aspx?ID=36324>

Veliki napredak u razvoje hrvatske glazbene kulture nakon 2. svjetskog rata donio je Stjepan Šulek. Šulek je rođen 5. kolovoza 1914. godine u Zagrebu gdje je vrlo rano počeo učiti svirati violinu i klavir, a nedugo zatim i kompoziciju. „Šulek nije, naime, samo jedan od najistaknutijih suvremenih hrvatskih skladatelja; on je i izvrstan violinist (učenik Vaclava Humla u Zagrebu) i dirigent, a poslije Blagoja Berse najznačajniji hrvatski nastavnik kompozicije i instrumentacije“ (Andreis, 1974: str. 404). Iako je izraziti instrumentalni skladatelj, Šulek je napisao i dvije opere. Godine 1957. sklada svoju prvu operu naziva *Koriolan* na vlastiti libreto prema Shakespeareovoj drami. *Koriolan* je glazbena drama u tri čina praizvedena 12. listopada 1958. godine u Hrvatskom narodnom kazalištu u Zagrebu pod vodstvom Milana Horvata. „Ali, rođeni simfoničar, Šulek je i svoje prvo scensko djelo zamislio kao veliku simfoniju pa se tri čine te drame mogu usporediti i s tri simfonijska stavka“ (Andreis, 1974: str. 409). Nakon desetak godina Šulek piše svoju drugu operu pod nazivom *Oluja*. Ova opera u tri čina nastala na Šulekov libreto prema istoimenoj komediji Shakespearea.

Praizvedena je 28. studenog 1969. godine u Hrvatskom narodnom kazalištu u Zagrebu pod dirigentskom palicom samog Šuleka. Stjepan Šulek je preminuo 16. siječnja 1986. godine u Zagrebu.

Natko Devčić je hrvatski skladatelj, glazbeni teoretičar i pedagog rođen u Glini 30. lipnja 1914. godine. Na Muzičkoj akademiji u Zagrebu završio studij klavira u klasi Antonije Geiger-Eichorn te kompozicije u klasi Franje Dugana. Glazbenom kazalištu je podario svoju jedinu operu naziva *Labinska vještica*. Opera *Labinska vještica* ima dva čina te je nastala na libreto Mire Dupelj, a praizvedena je 25. prosinca 1957. godine u Hrvatskom narodnom kazalištu u Zagrebu. „Muzički govor opere *Labinska vještica* je suvremen, naročito u harmoniji. No, jednako kako je u libretu naznačena samo atmosfera mjesta i vremena, dok su događaji izmišljeni, tako je i muzika potpuno izvorna, ali iz nje izbija specifičan kolorit, koji je Devčić ostvario unoseći u partituru i razvijajući karakteristična obilježja istarskog muzičkog folklor“ (Kovačević, 1960: str. 124). Natko Devčić je preminuo 4. rujna 1997. godine u Zagrebu.

Silvije Bombardelli je hrvatski skladatelj, dirigent i publicist rođen 3. travnja 1916. godine u Splitu. Piše uglavnom programna simfonijska djela, balete, opere, kantate, zborove i solo-pjesme. Andreis (1974) navodi kako mu je opera *Adam i Eva*, nastala 1966. godine, jedno od najznačajnijih djela. U njoj se prikazuje surovo rješavanje problema između muškarca i žene. *Adam i Eva* je opera u dva čina s prologom i epilogom praizvedena 26. prosinca 1967. godine u Domu JNA. Iako se nije posebno posvetio folklornom izričaju, napisao je svoju drugu operu *Bakonja* s narodnim melosom Dalmacije. *Bakonja* je opera u dva čina praizvedena 9. travnja 1988. godine na vlastiti libreto nastao prema romanu Sime Matavulja. Bombardelli je preminuo 1. listopada 2002. godine.

Jedan od najplodnijih skladatelja nakon 2. svjetskog rata jest Krešimir Fribec. Rođen 24. svibnja 1908. godine napisao je čak šesnaest opera. U prvoj skladateljskoj fazi nadahnjuje ga folklor pa tako sklada svoju prvu operu-oratorij pod nazivom *Sluga Jernej*. Na ovom djelu Fribec je radio deset godina, a opera je praizvedena 12. veljače 1952. godine na radio-televiziji Zagreb. 1954. godine piše operu s prologom *Romeo i Julija* nastalu prema Shakespeareu. Ova atonalna opera je praizvedena 21. lipnja 1955. godine u Zagrebu. „Značajna je i opera *Krvava svadba* na tekst F. G. Lorce (1958), s osebujnom orkestracijom u kojoj je posebna uloga povjerena udaraljka i glasoviru te s načinom oblikovanja pjevačkih uloga poput govorenih, u kojima prozni tekst mjestimice prelazi u ritmiziranu deklamaciju“ (Perić-Kempf, 1998). *Krvava svadba* je opera u tri čina nastala na tekst Federica Garcije Lorce nastala 1958. godine. Nadalje, Fribec je autor sljedećih opera: *Prometej* (1960), *Jerma* (1960), *Maljva* (1962), *Nova*

Eva (glazbena komedija, 1963), *Dolazi revizor* (glazbena komedija, 1965), *Dunja u kovčegu* (1965), *Veliki val* (1966), *Djeca sunca* (opera-balet, 1968), *Heretik* (1971), *Usamljenost* (tri komorne operne monodrame, 1971), *Ujak Vanja* (komorna opera, 1972), *Go-ran* (opera-balet, 1975), *Medeja* (1975) i *Kralj Edip* (1979). „Prema ukupnom skladateljskom načinu može ga se označiti individualnim radikalistom, otvorenim za sve utjecaje, ali istodobno krajnje osjetljivim u traganju za osobnim i neovisnim umjetničkim iskazom“ (Perić-Kempf, 1998). Krešimir Fribec je preminuo 23. prosinca 1996. godine.

Hubert Pettan je hrvatski skladatelj, glazbenu pisac i pedagog rođen u Zagrebu 23. listopada 1912. godine, a preminuo 20. studenog 1989. godine. Završivši kompoziciju na Muzičkoj akademiji u Zagrebu postaje profesor u glazbenoj školi te glazbeni kritičar za mnoštvo glazbenih časopisa. 1947. godine piše svoju jedinu operu u pet činova pod nazivom *Arkun* koja je nažalost ostala neizvedena.

Ivana Lang je bila klavirski pedagog i skladateljica rođena 15. studenog u Zagrebu gdje je ujedno i diplomirala klavir. Pretežno je skladala za klavir, ali napisala je i jednu operu u tri čina. *Kastavski kapetan* je opera nastala 1955. godine na libreto Tomislava Prpića, ali je ostala neizvedena. „Istarski glazbeni folklor pokretač je mnogih njenih radova u kojima dalje žive njegovi osebujni elementi“ (Andreis, 1974: str. 422). Lang je preminula 2. siječnja 1982. godine.

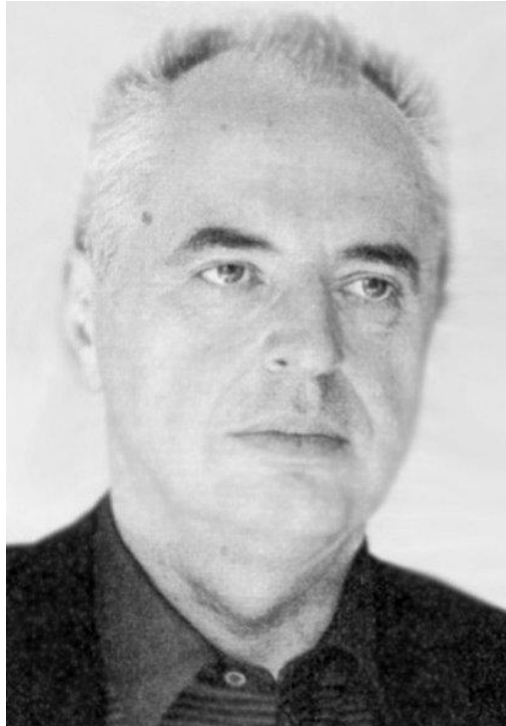
Marijan Burić je još jedan u nizu skladatelja koji su za života napisali jedno operno djelo. Rođen 20. siječnja 1913. godine na Visu odlazi u Zagreb studirati kompoziciju kod Frana Lhotke i Franje Dugana. Uglavnom je skladao zborna djela i solo-popijevke. Godine 1941. piše operu *Seljačka buna* koja ostaje neizvedena do danas. Umro je 8. listopada 1979. godine u Zagrebu.

Hrvatski operni dirigent i skladatelj, Dragutin Savin, rođen je 29. rujna 1915. godine u Splitu. Studirao je kompoziciju kod Josipa Hatzea, Frana Dugana, Krste Odaka i Pietra Mascagnija u Rimu. Bavio se instrumentalnom glazbom, ali najuspješnija djela su mu upravo ona glazbeno-scenska. Savinova prva radio-opera naziva *Ljubavnici* praižvedena je 25. ožujka 1955. godine u Koncertnoj dvorani Istra. „Opera je uglavnom izgrađena na recitativima i kraćim ariozima, koji tvore prijelaz iz jednog ugođaja u drugi. Široko raspjevanih arija nema, jer one ne bi odgovarale stilu te vedre i vesele igre“ (Kovačević, 1960: str. 406). Sljedeće godine praižvedena je druga njegova radio-opera *Tripče*. Ova radio-opera u jednom činu s prologom i epilogom nastala je prema komediji Marina Držića. Treća radio-opera *Šentflorijanci*, nazvana radio-farsa, praižvedena je 8. svibnja 1957. godine. „*Šentflorijanci* predstavljaju u Savinovom umjetničkom razvoju ne samo iskušavanje novih mogućnosti, već i korak naprijed u nove

izražajne sfere“ (Kovačević, 1960: str. 407). Posljednja radio-opera jest *Scherzo* te je ona prvi puta izvedena 14. siječnja 1965. godine u Osijeku. Sva libreta je Savin napisao sam prema već postojećim književnim djelima. „Njihova glazba pristupačna je, dopadljiva i prikladna da i u širim slojevima izazove zanimanje za glazbeno kazalište“ (Andreis, 1974: str. 423). 1967. godine piše još jedno operno djelo pod nazivom *Tena* nastalu prema noveli Josipa Kozarca. Posljednje scensko djelo napisao je 1967. godine. *Ja sam ja* je opera praiizvedena u Osijeku, a nastala je prema tekstu Shakespearea. Dragutin Savin je preminuo 3. siječnja 1996. godine u Zagrebu.

Zasigurno jedan od najznačajnijih skladatelja druge polovice 20. stoljeća jest Milko Kelemen. Rođen je 30. ožujka 1924. godine u Slatini, a prve glazbene korake napravio je u Virovitici. Kompoziciju je diplomirao u klasi Stjepana Šuleka te već tada nastaju Kelemenova prva djela. Nadalje, odlazi na usavršavanje u Pariz gdje sluša predavanja Oliviera Messiaena i Tonyja Aubina. Kasnije biva profesor kompozicije u Zagrebu te diljem svijeta kao gostujući predavač. „Vođen idejom susreta skladatelja ondašnjega istočnoga i zapadnoga političkoga bloka te stvaranja mogućnosti da se u nas dobije uvid u razvoj zapadnoeuropske glazbe nakon II. svjetskoga rata, 1961. osniva međunarodni festival suvremeni glazbe Muzički biennale Zagreb (MBZ), kojemu je prvi predsjednik te od 1981. doživotni počasni predsjednik“ (Perić-Kempf, 2009). Kelemen sklada prvu operu 1964. godine. Glazbena scena *Novi stanar* praiizvedena je 15. rujna iste godine u Münsteru³¹ te je jedan od prvih primjera glazbenog teatra apsurdna u Hrvatskoj. Godine 1970. praiizvedena je u Hamburgu druga Kelemenova opera u dva čina pod nazivom *Opsadno stanje*. „Posegnuvši za temom čovjekove slobode, odn. pobune pojedinca protiv apsurdne, nehumane egzistencije uspostavljene bilo kojim oblikom diktature, stvorio je svoje najangažiranije djelo“ (Perić-Kempf, 2009). Dugi niz godina Kelemen radi na multimedijalnom projektu *Apocalyptica* ili *Opéra bestial* u kojoj sjedinjuje glazbu, tekst i kinetičke skulpture, a zasniva se na ideji o totalnom kazalištu. „Uz pomoć 1200 zvučnika glazba okružuje gledaoce za svih strana. Opera nema sadržajne niti koja bi je ispunjala od početka do kraja, već je to niz stanja, ugođaja, slika, veoma različitog karaktera“ (Andreis, 1974: str. 430). U kasnijem stvaralaštvu Kelemen se okrenuo više eksperimentiranju u instrumentalnoj glazbi. Preminuo je 8. ožujka 2018. godine u Stuttgartu.

³¹ Većina skladbi s početka stvaralaštva su mu praiizvedene u inozemstvu.

SLIKA: Milko Kelemen

Prema: <http://www.enciklopedija.hr/natuknica.aspx?id=31114>

Lovro Županović je poznati hrvatski muzikolog i skladatelj rođen u Šibeniku 21. srpnja 1925. godine. Pisao je u duhu nacionalnog stila, a autor je jedne opere nastala 1958. godine. *Pisava* je opera u dva čina nastala prema noveli *Svoga tela gospodar*, ali ostala je neizvedena. Županović je preminuo 18. ožujka 2004. godine u Zagrebu te će ostati upamćen prije svega po svom muzikološkom radu.

Veoma plodan skladatelj, violinist i violist bio je Miroslav Miletić. Rođen 22. kolovoza 1925. godine u Sisku, Miletić je studirao kompoziciju u Zagrebu, Pragu i Hilversumu. U njegovim djelima prevladavaju folklorni elementi uklopljene u suvremeni glazbeni izričaj. 1957. godine sklada svoju prvu radio-operu *Auvergnanski senatori*. Četiri godine kasnije sklada opernu humoresku *Slučaj s djetetom* koja je prerađena 1970. godine. Glazbenu dramu u tri čina pod nazivom *Hasanaginica* sklada 1964., a 1966. godine komičnu operu za simfonijski orkestar naziva *Semafori*. Dvadeset godina kasnije sklada komornu operu *Sudski slučaj* na libreto Fadila Hadžića. Godine 1989. sklada spjevoigru u 2 čina *Turci pod Siskom* nastalu prema drami *Juran i Sofija* Igora Kukuljevića. Opera s prologom i epilogom u dva čina *Karolina suhodolska* nastala je 1996. godine. Miroslav Miletić preminuo je 3. siječnja 2018. godine.

Zvonimir Marković je skladatelj i violončelist rođen 8. listopada 1925. godine u Zagrebu te je sin skladatelja Vilima. Skladao je preko 150 djela svih glazbenih vrsta.

Glazbenom kazalištu podario je dvije komične opere pod nazivom *Trijumfator* i *Jučer-danas-sutra*. Opera *Trijumfator* je praižvedena 1959. godine na radio-televiziji Zagreb. Marković je preminuo 29. lipnja 1983. godine u Zagrebu.

Još jedan u niz skladatelja druge polovice 20. stoljeća je Stanko Horvat. Ovaj skladatelj i pedagog je rođen 12. ožujka 1930. godine u Zagrebu gdje je stekao glazbenu naobrazbu kroz glazbenu školu, a potom i Muzičku akademiju gdje je kasnije bio redoviti profesor. „Horvat je, nakon Milka Kelemena, prvi hrvatski skladatelj koji se jasno ogradio od izrazito akademističkog utjecaja svoga učitelja Šuleka, pa je tako odlučujuće pridonio i stasanju nove hrvatske glazbe, ali drukčije od svojih suvremenika“ (Gligo, 2002). Horvat 1972. godine piše televizijsku operu *Tri legende* nastalu prema djelu Augusta Šenoa, a praižvedene iste godine u Beču. 31. ožujka 1995. godine u sklopu Muzičkog biennala Zagreb praižvedena je njegova druga opera. *Preobražaj* je opera u jednom činu nastala na libreto Dunje Robić prema istoimenom djelu Franza Kafke. Stanko Horvat je preminuo 30. listopada 2006. godine u Zagrebu.

Krešimir Šipuš je hrvatski skladatelj i dirigent rođen u Zagrebu 28. lipnja 1930. godine, a preminuo u Oslu 23. rujna 2014. godine. Studij kompozicije završio je u klasi Stjepana Šuleka. 1961. godine piše svoju prvu komičnu operu *Lijepa Bartolomeja*, a 21. travnja 1999. godine njegova druga opera pod nazivom *Mlada žena* prvi put se izvodi na Muzičkom biennalu Zagreb pod Šipušovim vodstvom. *Mlada žena* je lirska drama u jednom činu.

Rudolf Bruči je rođen u Zagrebu 30. ožujka 1917. godine. Kompoziciju studira u Beogradu kod Petra Bingulca. Iako je primarno skladao za orkestar, Bruči je autor dvije opere. Godine 1981. u Osijeku Bruči izvodi svoju prvu operu pod nazivom *Okovani Prometej ili o neuništivosti ljudske nade*. Nakon pet godina Bruči sklada svoju drugu operu naziva *Gilgameš* koja se 1986. godine prvi puta izvodi u Novom Sadu. Rudolf Bruči je preminuo 30. listopada 2002. godine u Novom Sadu.

Igor Kuljerić je hrvatski skladatelj i dirigent rođen 1. veljače 1938. godine u Šibeniku. Kompoziciju je studirao, kao i mnogi mlađi skladatelji, u klasi Stjepana Šuleka na Muzičkoj akademiji u Zagrebu. Već za vrijeme studija djela su mu se izvodila. *Moć vrline* je prva Kuljerićeva opera nastala na libreto D. Miladinovića, a praižvedena 8. svibnja 1977. godine u Hrvatskom narodnom kazalištu pod ravananjem samog Kuljerića. 16. travnja 1987. godine praižvedena je njegova druga opera pod nazivom *Richard III* nastala na libreto Nenada Turkalja i Kuljerića. Fantastična opera *Životinjska farma* je praižvedena 5. travnja 2003. godine u Koncertnoj dvorani *Vatroslav Lisinski*, a libreto je ponovno napisao sam Kuljerić. Igor Kuljerić je preminuo 20. travnja 2006. godine u Zagrebu.

Silvio Foretić je hrvatski skladatelj rođen 21. prosinca 1940. godine u Splitu. Studij kompozicije je završio u klasi Milka Kelemena na Muzičkoj akademiji u Zagrebu. „Godine 1963. utemeljuje i do 1967. vodi Ansambl za suvremenu glazbu — Zagreb, s kojim priređuje (većinom u suradnji s Jankom Jezovšekom) tada neuobičajene pa i šokantne koncerte, primjenjujući, prvi u Hrvatskoj, najradikalnija sredstva glazbe 1960-ih, zvučne konglomerate blize elektronskoj glazbi, otvorene forme, happening, kolažiranje, instrumentalni teatar, multi-media i dr.“ (Kapko-Foretić, 1998). Foretić 1979. godine sklada monooperu za jednoga pjevača i vrpču na vlastiti tekst u suradnji s Lidijom Parać pod nazivom *Semi-Mono-Opera*. Ova jedinstvena opera praizvedena je 17. svibnja iste godine u Koncertnoj dvorani *Vatroslav Lisinski*. Preko trideset godina je prošlo otkad je Foretić napisao novu operu. *Maršal*, opera u dva čina, praizvedena je 25. svibnja 2011. godine u Hrvatskom narodnom kazalištu u Splitu. Također, autor je četvrte epizode *Soap opere* praizvedene 16. ožujka 2015. godine nastale na libreto Irene Škorić.

3.4.DJEČJA OPERA

Prvi hrvatski predstavnik dječjeg glazbenog kazališta jest Franjo Štefanović. Rođen 13. ožujka 1879. godine napisao je 22 dječje skladbe od čega su četiri dječje opere. Težio je napisati djela koja će djeca moći brzo razumjeti, ali i izvoditi sama bez pomoći odraslih. Prvu dječju operu *U vilinoj gori* je napisao 1918. godine te ju je odmah i izveo sa svojim učenicima. Sljedeće godine piše svoju najpopularniju i najizvođeniju operu pod nazivom *Šumska kraljica*. Libreto ove dječje opere djelo je Mihovila Peitza. Štefanović je 1920. godine napisao svoju posljednju dječju operu *Na Orlov-gradu* koja je, kao i prethodne dvije opere, bila uz klavirsku pratnju. Antun Dobronić je napisao jednu dječju operu naziva *Mali kadija* koja je nažalost ostala neizvedena kao i mnoge druge njegove opere.

Jedan od najistaknutijih hrvatskih skladatelja koji su se bavili dječjim kazalištem je Bruno Bjelinski. Godine 1952. Bjelinski je napisao dječju opernu priču *Pčelica Maja* na libreto Matije Koletića prema priči Waldemara Bonselsa. Opera je praizvedena 25. svibnja 1956. godine na javnoj emisiji Radio-Zagreba te je i danas dio repertoara mnogih kazališnih kuća. „*Pčelica Maja* namijenjena je djeci, pa je Bjelinski nastojao – a treba odmah reći i uspio – da stil muzike prilagodi njihovu uzrastu. Zbog toga je muzička tematika jednostavna, a melodika koncipirana dijatonski (Kovačević, 1960: str. 52). Bjelinski je 1969. godine napisao komornu

dječju komičnu operu za baritona, soprana, recitatora i glasovir u jednom činu. *Heraklo* je praizveden 2. lipnja 1971. godine u Osijeku, a Bjelinski je sam napisao libreto. *Ružno pače* je posljednja dječja opera Brune Bjelinskog nastala 1981. godine na libreto Marijana Blačea, a praizvedena je 12. studenog 1982. godine u Zagrebu.

Ivo Lhotka-Kalinski je također pisao za dječje kazalište. 1952. godine sklada dječju operu u 3 čina pod naslovom *Velika coprarija*. Libreto je napisala Blanka Chudoba, a opera je praizvedena 1953. godine u Pionirskom kazalištu u Zagrebu.

Josip Kaplan je hrvatski skladatelj, zborovođa i glazbeni pedagog rođen 23. listopada 1910. godine u Krškom, a preminuo je 25. ožujka 1996. godine u Lovranu. 1959. godine piše dječju operu u tri čina pod nazivom *Gljivarska zemlja* na libreto Ferde Bačića.

Dubravko Stahuljak dolazi iz obitelji glazbenika, a rođen je 21. veljače 1920. godine u Zagrebu. Bio je dirigent Zagrebačke i Osječke opere. 26. svibnja 1959. godine u Osijeku je praizvedena jedina njegova dječja opera pod nazivom *Nezgode pčelice Lilice*. Autor je također i opere *Jasna* napisane 1956. godine, a praizvedene godinu dana kasnije također u Hrvatskom narodnom kazalištu u Osijeku. Dubravko Stahuljak je preminuo 15. travnja 1988. godine u Karlovcu.

4.HRVATSKA OPERA U 21. STOLJEĆU

Zoran Novačić je skladatelj i dirigent rođen 16. rujna 1964. godine u Krapini. 2000. godine sklada svoju za sada jedinu operu naziva *Tajna krapinskega ključa*. Ova komična opera u dva čin praizvedena je 20. veljače 2002. godine u Zagrebu. Nadalje, Frano Parać je također podario hrvatskoj operi svoju *Juditu*. *Judita* je opera u tri čina nastala na libreto Paraća i Tonka Maroevića. Praizvedena je 14. srpnja 2000. godine u Hrvatskom narodnom kazalištu u Splitu pod vodstvom Nikše Bareze. Još jedan mladi hrvatski skladatelj Frano Đurović napisao je komornu operu pod nazivom *Eto vas* nastalu i praizvedenu 2007. godine. Riječ je o obradi drame *Pjerin* Marina Držića koju je za potrebe izvođenja u libreto pretočio Dubravko Mihanović.

Srećko Bradić je hrvatski skladatelj rođen 2. lipnja 1963. godine u Samoboru. Diplomirao je studij kompozicije u klasi Stanka Horvata na Muzičkoj akademiji u Zagrebu. Trenutno je redovni profesor na akademiji na Odsjeku za kompoziciju i glazbenu teoriju. 2008. godine sklada za sada svoju jedinu operu *Crux dissimulata* na libreto Ivana Vidića. Opera je

praizvedena 17. travnja 2009. godine u Hrvatskom narodnom kazalištu pod ravnanjem Zorana Juranića.

Alfi Kabiljo je skladatelj i dirigent rođen u Zagrebu 22. prosinca 1935. godine. Studij kompozicije je završio u Parizu 1965. godine. Kao skladatelj je popularnost stekao skladajući pjesme i šansone za domaće festivale, ali i za festivale diljem svijeta. Nakon nekog vremena posvećuje se glazbenom kazalištu s naglaskom na mjuzikle³². Međutim, napisao je Kabiljo jednu operu pod nazivom *Casanova u Istri*. Ova opera buffa nastala je na libreto Dragana Orlića i Kabilja, a praizvedena je 3. listopada 2009. godine u Hrvatskom narodnom kazalištu *Ivan pl. Zajc* u Rijeci.

SLIKA: Alfi Kabiljo

Prema: <http://proleksis.lzmk.hr/29539/>

Muzički biennale Zagreb 2011. godine ostat će upamćen po premijernim izvedbama čak dvije hrvatske opere. 10. travnja 2011. godine opera *Kraljevi i konjušari* Sanje Drakulić praizvedena je u osječkom Hrvatskom narodnom kazalištu. *Kraljevi i konjušari* je opera u tri čina nastala na libreto Mire Gavrana prema vlastitoj istoimenoj tragikomediji. Prema Puhovski (MBZ, 2011) radnja je smještena u 10. stoljeću u trenutku kada se narod bori s glađu, a kralj Marun svojoj supruzi Jeleni prepričava ružan san. Nemoćan kralj gleda kako mu se kraljevstvo raspada te biva nagovaran od strane dvorskog savjetnika da uđe u rat protiv Mađarske kako bi

³² Autor je devet mjuzikala u suradnji s libretistom M. Grgićem. Najuspješniji mjuzikl jest *Jalta, Jalta* (1971).

napunio riznice i hambare. Kralj odbija taj prijedlog, ali Grgur ostaje ustrajan u svojoj ideji te šalje vojsku da pljačka rubna područja mađarskog kraljevstva. Marun ne znajući za Grgurove podvige ostaje zaprepasten kada mu Mađari objave rat. Tijekom rata saznaje pravu istinu te Grgura daje ubiti te naređuje da pogube i bilo koga tko mu pokuša pomoći. Neočekivano, Grguru pokušava Marunova kći Katarina pomoći te je kralj daje pogubiti ne znajući da nosi dijete. Nakon što shvati što je učinio, kralj se ubija te ulazi u legendu.

Već 13. travnja 2011. godine nastavila se suradnja Muzičkog biennala Zagreb i hrvatskih kazališnih kuća. U riječkom Hrvatskom narodnom kazalištu praižvedena je opera *Šuma Striborova* mladog hrvatskog skladatelja Ivana Josipa Skendera. *Šuma Striborova* nazvana je operom za velike i male jer je djelo namijenjeno publici najrazličitije dobi. Autor libreta i scenarija jest Ozren Prohić koji je inspiraciju pronašao u istoimenoj bajci Ivane Brlić Mažuranić.

Muzičko biennale Zagreb 2013. godine obilježila je komorna opera naziva *Za tri lipe* autorice Mirele Ivičević. Skladateljica je završila studij kompozicije i glazbene teorije na Muzičkoj akademiji u Zagrebu u klasi prof. Željka Brkanovića. Nadalje, završila je poslijediplomski studij medijske kompozicije i primijenjene glazbe u Beču te poslijediplomski studij kompozicije u Grazu. Njezina djela su konceptualna i interdisciplinarna te se bavi ulogom zvuka u socijalnom i političkom kontekstu. Piše glazbu za solo instrumente, različite komorne ansamble, simfonijski orkestar, kompozicije za instrumente i elektroniku, za folklorne ansamble, glazbu za film te operu. U operi *Za tri lipe* susreću se tri protagonistice iz klasičnog opernog repertoara, a to su povučena i jednostavna Mimi iz Puccinijeve opere *La Boheme*, neodoljiva zavodnica Carmen iz istoimene Bizetove opere te ljubomorna ljubavnica Floria Tosca iz Puccinijeve opere *Tosca*. Autorica postavlja pitanje zašto u gotovo svakoj ozbiljnijoj operi plemenitije je umrijeti zbog ljubavi nego ostati živ te pomoću likova ovih triju tragičnih žena daje odgovor da je umrijeti radi uzvišenog ljubavnog zanosa jedan od najglupljih razloga za to. Redateljica ove opere jest Nora Krstulović.

Zoran Juranić je hrvatski skladatelj, redatelj i dirigent rođen u Rijeci 1947. godine. Na Muzičkoj akademiji u Zagrebu studirao je dirigiranje u klasi Igora Gjadrova te glazbenu teoriju i kompoziciju u klasi Stjepana Šuleka. Nedugo nakon završetka akademije postaje zborovođa u HNK Zagreb. Od 1988. godine postaje stalnim dirigentom HNK Zagreb, a u razdoblju od 2002. – 2005. godine i ravnatelj Opere. Osim djelovanja u Zagrebu bio je aktivan i u Rijeci i Osijeku gdje je također bio ravnatelj HNK. Kao skladatelj ostvarivao se ponajviše kroz simfonijske i koncertne skladbe, ali i kao autor pedesetak opernih djela iz svih stilskih razdoblja. Na Muzičkom biennalu u Zagrebu 1999. godine premijerno je izvedena operna farsa pod

nazivom *Govori mi o Augusti*. 2007. godine na istom festivalu je izvedena njegova operna sapunica *Pingvini* koja je iste godine izvedena i u Hamburgu. Opera fantazija u jednom činu pod nazivom *Posljednji ljetni cvijet* doživjela je hrvatsku praizvedbu 8. travnja 2013. godine u okviru Muzičkog biennala Zagreb u koprodukciji sa Srpskim narodnim pozorištem Novi Sad za koju je Juranić nagrađen Nagradom Hrvatske akademije znanosti i umjetnosti. Libreto za operu potpisuju sam Juranić te Luko Paljetak. „Posljednji ljetni cvijet priča je o neobičnom muško-ženskom odnosu. Na jednoj strani muškarac, kockar-gubitnik (Bert), a na drugoj je zanosna žena (Gospođica N. N.) koja u borbi za vlastiti integritet, za sigurno utočište, krađom identiteta, vještom pričom u priči iznevjerava žuđenu, čistu ljubav-strast, ljubav-spas, ljubav-smisao, ljubav-konačni dobitak. Tako se sve, za oboje, vraća na gubitnički početak. Lažnost uzbudljive životne priče Gospođice N. N. otkriva se, nakon njezina odlaska, Bertovom spoznajom da je njezin život zapravo bio sam priča preuzeta iz pretparačke ženske revije. Tko je Gospođica N. N.? To ostaje tajna. Odgovor je možda upravo u neprestanoj potrebi traganja za njom“ (Puhovski, 2013; str. 138).

Godine 2015. na Muzičkom biennalu Zagreb zbilo se natjecanje za petominutnu operu (*5-Minute Opera*). U najboljih deset opera izabrana je bila i hrvatska predstavica Margareta Jerić s operom *Nemezin praznik*. „Flash“ opera je skladana za dvoje pjevača i osam zadanih instrumenata. Trpimir Matasović napisao je libreto temeljen na istoimenoj pripovijetci Hectora Huga Munroa. Margareta Jerić završila je studij klavira, glazbene teorije i kompozicije na Sveučilištu u Montrealu, a njezina djela se izvode uglavnom u Sjevernoj Americi te Europi.

Iznimno plodna operna godina na Muzičkom biennalu zaokružena je integralnom praizvedbom opere pod nazivom *Soap Opera*. Ovaj projekt je zabavno osvježeno na MBZu koji se ostvario u koprodukciji Cantus Ansambla³³, Muzičkog biennala Zagreb i Kulturom promjene Studentskog centra u Zagrebu. *Soap Opera* jest opera sastavljena od pet epizoda operne sapunice kojima prethodi uvertira kao svojevrsna najavna špica istkana iz motiva petero suvremenih hrvatskih skladatelja: Mladena Tarbuka, Mirele Ivičević, Zorana Juranića, Silvija Foretića i Gordana Tudora. Autorica dramaturškog predloška bila je Irena Škorić, a izvedbom je dirigirao Ivan Josip Skender.

Na 29. izdanju Muzičkog biennala Zagreb 2017. godine izvedena je undercut opera za osam pjevača i elektroniku pod nazivom *TE*. *TE* opera djelo je Ane Horvat (zaslužna za elektroniku) te Dalibora Bukvića (napisao pjevanu glazbu na vlastiti tekst). Ovo dvoje skladatelja pripada različitim skladateljskim generacijama, različitom glazbenom izričaju i

³³ Cantus ansambl je ansambl koji izvodi isključivo suvremenu glazbu.

mediju, ali ih to nije spriječilo da zajedničkim snagama napišu zvučnu instalaciju koja prerasta u izvedbeno djelo. *TE* je hibrid opere kao glazbeno scenskog djela nastao križanjem provokacija i u glazbenom, ali i u scenskom segmentu. Karakterističnost ove opere jest to što publika koja u tunel unosi svjetlo i sama postaje dijelom izvedbe.

5. ZAKLJUČAK

Ideja ovog rada bila je sabrati hrvatska operna djela i kronološki ih prikazati od 1846. godine pa do danas. Prva hrvatska opera praizvedena je gotovo dvjesto pedeset godina nakon nastanka prve svjetske opere. Na poticaj Iliraca predvođenih Ljudevitom Gajem nastala je opera *Ljubav i zloba* Vatroslava Lisinskog pod utjecajem ruske nacionalne opere *Ivan Suzanjin* Mihaila Glinke. Drugi hrvatski operni velikan je Ivan Zajc koji dolaskom u Zagreb 1970. godine postaje direktor i dirigent prve nacionalne operne kuće. Najpoznatije i najizvođenije Zajčevo operno djelo je herojska opera *Nikola Šubić Zrinski*. Zajc je obilježio gotovo pola stoljeća svojim radom i djelovanjem te ponajviše njegovim zaslugama uklonjen je diletantizam te je izgrađeno čvršće glazbeno školstvo. Otvaraju se operne kuće u Osijeku, Splitu i Varaždinu, ali se podosta sporije razvijaju od zagrebačke operne kuće zbog manjka sredstava. Jedan od najistaknutijih skladatelja koji su pomogli u razvoju hrvatske glazbe je Jakov Gotovac i njegovo svjetski poznato djelo *Ero s onoga svijeta*. Folklor i nacionalni glazbeni stil trajao je gotovo sto godina, a tek nakon 2. svjetskog rata hrvatski se skladatelji okreću novim glazbenim izričajima poput proširene tonalnosti, politonalnosti, atonalnosti, dodekafonije, serijalnosti i aleatorike. Jedan od prvih predstavnika novog smjera je Boris Papandopulo i njegov operni opus na čelu s operom *Madame Buffault*. Pojavljuju se radio-opere, a i dječje kazalište postaje interesantnije skladateljima od kojih izdvajamo Brunu Bjelinskog i njegovu dječju operu *Pčelica Maja*. Izuzetno važna godina u hrvatskoj glazbi je 1961. Te godine je osnovan Muzički biennale Zagreb koji traje do danas, a glavna svrha ovog festivala je približavanje suvremene glazbe publici, ali i omogućavanje izvođenja suvremenih djela hrvatskih skladatelja. Brojna hrvatska operna djela su praizvedena upravo na ovom festivalu.

Iako operno stvaralaštvo u Hrvatskoj traje nešto više od 170 godina, broj je opus djela koja su namijenjena glazbenom kazalištu. S više ili manje uspjeha neka od tih djela ugledala su svijetla pozornica diljem svijeta što je dokaz da su neki od hrvatskih skladatelja bili dorasli zadatku pisanja vrijednog i cijenjenog umjetničkog djela. Danas svjetske, ali i hrvatske opere izgledaju neobično i ne odviše obećavajuće. S vremenom se mijenja koncepcija i ideja opernih djela, ali to je samo dokaz kako je ova glazbeno-scenska vrsta ogledalo doba u kojem živimo.

6. POPIS LITERATURE

1. Andreis, J. (1974). *Povijest glazbe*, Zagreb: Liber Mladost
2. Alajberg, T. (2012). *Nakon pola stoljeća čekanja*.
<http://www.klasika.hr/index.php?p=article&id=1682>
3. Barbieri, M. (2005). *Operno stvaralaštvo A. Dobronića*, *Armud* 6 36/2, 265-302.
4. Barbieri, M. (2008). *Otkrivena opera*.
<http://www.klasika.hr/index.php?p=article&id=9>
5. Barbieri, M. (2017). *Nakon duge 84 godine*.
<http://www.klasika.hr/index.php?p=article&id=2424>
6. Barbieri, M. (2018). *Jana Puleva*. <http://www.opera.hr/index.php?p=article&id=147>
7. Bergamo, M. (2002). *Hrvatski biografski leksikon – Hercigonja Nikola*.
<http://hbl.lzmk.hr/clanak.aspx?id=59>
8. Čić, E. (2005). *Hrvatska glazba i glazbenici*, Split: Naklada Bošković
9. Dobronić-Mazzoni, R. (1993). *Hrvatski biografski leksikon – Dobronić Antun*.
<http://hbl.lzmk.hr/clanak.aspx?id=4952>
10. Gligo, N. (2002). *Hrvatski biografski leksikon – Horvat Stanko*.
<http://hbl.lzmk.hr/clanak.aspx?id=82>
11. Kapko-Foretić, Z. (1998). *Hrvatski biografski leksikon – Foretić Silvio*.
<http://hbl.lzmk.hr/clanak.aspx?id=6189>
12. Kassowitz-Cvijić, A. (1924). *Sličice o Ivanu pl. Zajcu*, Zagreb: Braća Hrvatskog zmaja
13. Kos, K. (2013). *Hrvatski biografski leksikon – Lisinski Vatroslav*.
<http://hbl.lzmk.hr/clanak.aspx?id=11854>
14. Kovačević, K. (1960). *Hrvatski kompozitori i njihova djela*, Zagreb: Naprijed
15. Kovačević, Krešimir (gl. ur.): *Muzička enciklopedija*, Zagreb: JLZ, 1971.-1977., sv. 1-3.
16. Krpan, E. (2006). *Hrvatski biografski leksikon – Papandopulo Boris*.
<http://hbl.lzmk.hr/clanak.aspx?id=11916>
17. Merkaš, D. (2002). *Hrvatski biografski leksikon – Grančarić Slavomir*.
<http://hbl.lzmk.hr/clanak.aspx?id=7452>
18. Mihanović, N., Njikoš, J. (1983). *Hrvatski biografski leksikon – Andrić Josip*.
<http://hbl.lzmk.hr/clanak.aspx?id=582>

19. Njirić, N. (1983). *Hrvatski biografski leksikon – Baranović Krešimir*.
<http://hbl.lzmk.hr/clanak.aspx?id=1270>
20. Palmić, R. (2009). *Pet uspješnih premijera*.
<http://www.klasika.hr/index.php?p=article&id=470>
21. Paulik, D. (2005). *Hrvatski operni libreto*, Zagreb: Golden marketing-Tehnička knjiga
22. Perić-Kempf, B. (1998). *Hrvatski biografski leksikon – Fribec Krešimir*.
<http://hbl.lzmk.hr/clanak.aspx?id=6398>
23. Perić-Kempf, B. (2009). *Hrvatski biografski leksikon – Kelemen Milko*.
<http://hbl.lzmk.hr/clanak.aspx?id=10190>
24. Pettan, H. (1956). *Popis skladbi Ivana Zajca*, Zagreb: JAZU
25. Pettan, H. (1971). *Ivan Zajc*, Zagreb: Prosvjetni sabor Hrvatske
26. Pettan, H. (1983). *Hrvatska opera, Ivan Zajc, II.*, Zagreb: Muzički informativni centar
Koncertne direkcije
27. Pintar, M. (2002). *Hrvatski biografski leksikon – Hirschler Žiga*.
<http://hbl.lzmk.hr/clanak.aspx?id=7657>
28. Pintar, M., Vrbanić, V. (2013). *Hrvatski biografski leksikon – Lhotka Kalinski Ivo*.
<http://hbl.lzmk.hr/clanak.aspx?id=11776>
29. Puhovski, D. (2011). *26. Muzički biennale Zagreb*, Zagreb: Hrvatsko društvo
skladatelja
30. Puhovski, D. (2013). *27. Muzički biennale Zagreb*, Zagreb: Hrvatsko društvo
skladatelja
31. Škunca, M. (1993), *Prva operna praiizvedba hrvatskog skladatelja na sceni Općinskog
kazališta u Splitu: „Cvijeta“ Vladimira Berse*. *Baština*, 17/22 – 23.
32. Škunca, M., Ajanović-Malinar, I. (2002). *Hrvatski biografski leksikon – Gotovac
Jakov*. <http://hbl.lzmk.hr/clanak.aspx?id=7314>